

transfer

VAKBLAD OVER INTERNATIONALISERING IN HET HOGER ONDERWIJS

Kwaliteit internationale stages onder de maat?

nuffic

8

jaargang 15 | juni 2008

HANZEHOGESCHOOL ONDERZOEKT INTERNATIONALISERING | TWEE JAAR IS-ACADEMIE |
IN VK ZIJN ALLE INSTELLINGEN UNIVERSITEIT | UITWISSELING MET BUITENLANDSE
MOSLIMS | DESCARTES PRIZE VOOR PETRA RUDOLF | MET DE KERK NAAR BANGLADESH

Transfer is een onafhankelijk vakblad voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs en onderzoek.

Transfer is ook online:

www.transfermagazine.nl.

Transfer is een uitgave van de Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs. Verschijnt negen keer per jaar.

Redactie

Els Heuts (hoofdredacteur), Gerben Hoetink (webredacteur), Rob Burkhard

Aan dit nummer werkten mee

Annemieke Bosman, Xander Bronkhorst, Fabienne Hendricks, Jon van Langeveld, Ornella Porcu, Martine Postma, Evert-Jan Quack, Simon Trommel, Robert Visscher

Beeld

Heimo Ago/HH, Jon van Langeveld, Serge Ligtenberg, Johannes Odé, Rik Olde Loohuis/Alterra, Steve Pepple/iStockphoto, John Sigler/iStockphoto, Elmar Spaargaren, Simon Trommel, Maaïke Warnaar

Redactieraad

David Bohmert (Nether), Madeleine Gardeur (Universiteit van Groningen), Joep Huiskamp (Technische Universiteit Eindhoven), Yvonne van de Meent, Fred Paats (ITC)

Redactieadres

Nuffic, Postbus 29777, 2502 LT Den Haag, tel. 070 – 426 0126 / 426 0144 / 426 0122 fax 070 – 426 0399 e-mail ehcuts@nuffic.nl, ghoetink@nuffic.nl, rburkhard@nuffic.nl Website : www.transfermagazine.nl

Abonnementen

Transfer is gratis verkrijgbaar. Geïnteresseerden kunnen zich voor een gratis abonnement aanmelden via www.ikabonneermij.nl/transfer, bellen naar DUO-tijdschriftenservice 030 – 263 1089 of een e-mail sturen naar info@ikabonneermij.nl.

Abonnementenadministratie

Nuffic, *Transfer*, Postbus 29777, 2502 LT Den Haag, tel 070 – 426 0271

Advertenties

Bureau van Vliet, tel 023 – 571 4745

Vormgeving en lay-out

Sabrina Luthjens BNO en Brigitta Opstal (www.makingwaves.nl)

Druk

Drukkerij Deltahage, Den Haag

Overname artikelen

Het overnemen en vermenigvuldigen van artikelen uit *Transfer* is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de hoofdredactie.

Foto omslag

Op weg naar een internationale stage. Foto: Steve Pepple/iStockphoto

Transfer 9 verschijnt op 4 juli 2008

transfer

Hoopgevend initiatief

Homoseksualiteit, vrouwenrechten en de film van Geert Wilders. Het zijn vaak beladen onderwerpen die tot gespannen verhoudingen leiden tussen oost en west. Maar studenten uit islamitische landen voerden er volop discussie over met Nederlandse studenten tijdens een uitwisselingsprogramma van de Universiteit van Amsterdam. "Als ik niet in Nederland was geweest, had ik mijn vrienden niet uit kunnen leggen dat heel veel Hollanders anders over de islam denken dan Wilders. Dan zou ik net zo negatief over Nederland denken als mijn vrienden", vertelt Hasan Al-Kaderi, een student uit Jemen, in dit nummer van *Transfer*.

De Universiteit van Amsterdam organiseert al een aantal jaren uitwisselingsprogramma's tussen Nederlandse en islamitische studenten politicologie. Hete hangijzers worden niet geschuwd. De studenten staan vaak lijnrecht tegenover elkaar als het gaat om democratie, vrouwenemancipatie en mensenrechten, maar dat leidt niet tot ruzie. De verschillende opvattingen worden geaccepteerd en vele vooroordelen blijken als sneeuw voor de zon te verdwijnen als de studenten elkaars land bezoeken. Een hoopgevend initiatief in een tijdperk dat gedomineerd wordt door conflictueuze verhoudingen tussen oost en west. Meer over dit uitwisselingsprogramma en de ervaringen van de studenten in deze *Transfer*.

Van een heel andere orde is het verhaal over de ervaringen van het Verenigd Koninkrijk met het afschaffen van het binaire stelsel. In 1992 zette de Britse overheid, overigens zonder dat daar een politieke of maatschappelijke discussie aan te pas kwam, een punt achter dit stelsel. Een langgekoesterde wens van de toenmalige hogescholen ging daarmee in vervulling. Eindelijk kregen ze dezelfde status als de elitaire universiteiten. Maar de praktijk is weerbarstig. De kloof tussen 'nieuwe' en 'oude' universiteiten is diep en de onderzoeksgelden gaan nog steeds vooral naar gevestigde instellingen als Oxford en Cambridge. Een aantal oud-hogescholen keert daarom terug naar haar roots en stort zich weer op beroepsonderwijs. Direct onder de top van traditionele topinstellingen hebben zich nu echter ook een paar hele goede *polytechnics* geschaard.

In Nederland staat het binaire stelsel al jaren ter discussie. Het belang van meer diversiteit in het hoger onderwijs wordt steeds vaker onderkend. Wat kunnen wij leren van de Britse ervaringen?

ELS HEUTS

ehcuts@nuffic.nl

8

Hanzehogeschool duikt in internationalisering

De Hanzehogeschool Groningen stelde in 2005 speciaal een lector aan om te bekijken hoe de internationalisering van de instelling ervoor staat, en voorstellen te doen voor verbetering. Nu is het diepgaande zelfonderzoek klaar. Transfer sprak met onderzoekers Maarten Regouin en Erik Kosteljik.

12

Schrijvende verhalen over buitenlandse stages

De wereld van internationale stages zit vol onduidelijkheid. Hoeveel studenten lopen stage over de grens, wat doen ze daar precies, hoe worden ze begeleid? Het is allemaal uiterst schimmig. Tijd voor actie, vindt OCW. En ook de instellingen pleiten voor duidelijke afspraken.

18

Groot-Brittannië schafte het binaire stelsel af

In Nederland wordt al geruime tijd gediscussieerd over al dan niet afschaffen van het binaire stelsel. Groot-Brittannië maakte in 1992 een einde aan het stelsel van hogescholen aan de ene en universiteiten aan de andere kant. Wat kan Nederland van de Britse ervaringen leren?

21

Discussiëren met buitenlandse moslims

De Universiteit van Amsterdam organiseert uitwisselingen tussen Nederlandse studenten politicologie en studenten uit het Midden-Oosten. "Dé manier om je op het gebied van internationalisering op kleinschalige wijze te profileren", vindt projectcoördinator Boris van Westering.

En verder

2 Colofon en redactioneel 4 Nieuwsberichten 11 Column Fabienne Hendricks
15 Vliegende Hollander 16 Onderzoek zonder grenzen 24 Twee jaar IS-academie
26 On the job 28 Mbo en internationalisering 31 Agenda

Nieuw lectoraat

Internationale samenwerking

Jos Walenkamp wordt de nieuwe lector Internationale Samenwerking

De Haagse Hogeschool wil ontwikkelingssamenwerking binnen de eigen instelling en binnen het hbo bevorderen. De instelling start daarom per 1 januari 2009 een lectoraat en kenniskring Internationale samenwerking. Het is het eerste lectoraat op dit gebied. “Onze elf lectoraten zijn gericht op maatschappelijke vraagstukken zoals grootschedelijke ontwikkeling, psychogeriatric en informatiebeveiliging”, licht Ineke van der Meule, algemeen directeur lectoraten aan de Haagse Hogeschool toe. “Ontwikkelingssamenwerking ontbrak daar nog in, terwijl wij onze studenten een zo breed mogelijke horizon mee willen geven. Het lectoraat zal zich verdiepen in de ontwikkeling van hoger beroepsonderwijs

in ontwikkelingslanden en de ondersteunende rol van hogescholen in het Noorden in dit proces.”

Het nieuwe lectoraat wordt niet ondergebracht bij een van de academies van de hogeschool. “De lectoraten zijn interdisciplinair en moeten juist over de grenzen van opleidingen heen kijken”, aldus Van der Meule. Lectors zijn daarom ook verplicht docenten uit meerdere opleidingen bij hun kenniskring te betrekken.

Dr. Jos Walenkamp wordt de nieuwe lector Internationale Samenwerking. Walenkamp was jarenlang directeur Ontwikkelingssamenwerking van de Nuffic en is nu directeur Kennis en Innovatie bij deze organisatie. (EH)

‘Ranglijsten hebben te veel invloed’

Ranglijsten van onderwijsinstellingen krijgen steeds meer invloed op het beleid van de overheid en van de instellingen zelf. Dat is zorgwekkend, omdat de *rankings* geen compleet beeld geven van de kwaliteit van een instelling, en er het nodige aan te merken is op de wijze waarop de lijsten worden samengesteld. Dat stelt de *Higher Education Funding Council for England* (HEFCE) in een recent onderzoek naar de invloed van *rankings* in het Britse hoger onderwijs.

Volgens de HEFCE hebben rankings grote impact op de reputatie van instellingen en op het gedrag van academici, ondernemers en potentiële geldschietters. Ook overheidsorganen zien de lijsten vaak als een indicatie

voor de prestaties van een instelling in zijn geheel. Maar dat is vaak onterecht, menen de onderzoekers.

De HEFCE heeft in het onderzoek – getiteld *Counting what is measured or measuring what counts?* – gekeken naar de manier waarop vijf ranglijsten worden samengesteld: drie Britse en twee internationale, namelijk de *Shanghai Academic Ranking of World Universities* en de *Times Higher Education Supplement World University Rankings*. Daarnaast heeft de raad onderzocht hoe Britse hogeronderwijsinstellingen op de ranglijsten reageerden en in welke mate de uitkomsten van de rankings het beleid van de instellingen beïnvloedden. (GH)

Liever buitenlandervaring dan vakkennis

Het midden- en kleinbedrijf (mkb) in Noord-Nederland heeft liever een student die minder weet maar wel buitenlandervaring heeft, dan een student die stevige kennis in huis heeft maar nooit voor studie of stage in het buitenland is geweest.

Dat blijkt uit het laatste, onlangs afgesloten, onderzoek uit een reeks van drie onderzoeken naar internationalisering van de Hanzehogeschool Groningen (HG). Mkb'ers slaan vaardigheden als pioniersgeest, 'breder' kunnen denken, lef, omgevingsgerichtheid en ervaring met verschillende culturen hoger aan dan inhoudelijke vakkennis. Die brengen zij studenten zelf wel bij, aldus onderzoeker Erik Kostelijk. "Maar interculturele competenties

moeten ergens anders vandaan komen."

De onderzoekers stellen voor studenten vroegtijdig in hun studie te testen op interculturele competenties, als 'voorselectie op een internationale carrière'. Het college van bestuur van de HG ziet echter weinig in testen. Collegelid Cor de Ruiter: "Een student is in die levensfase nog te veel in ontwikkeling om daar met een test iets over te kunnen zeggen. En dan nog. Stel dat hij volgens zo'n test veel talent heeft om te internationaliseren en hij krijgt een juweel van een stagekans. Als hij twee dagen voor vertrek plots verkering krijgt, dan is die stage van de baan."

Meer over het onderzoek en de onderzoekers op pagina 8. (OP)

Neso-kantoor in Zuid-Korea

Eun-mi Postma wordt directeur van het nieuw op te richten Neso-kantoor in Zuid-Korea. Ze is begin mei aangesteld. Postma, in Zuid-Korea geboren en op zesjarige leeftijd geadopteerd, werkte eerder als correspondent in Seoul voor onder andere *Trouw*, VARA, NOS en de Wereldomroep. De afgelopen twee jaar was zij werkzaam als jurist bij het ministerie van OCW.

Zuid-Korea werd in de Internationaliseringsbrief van toenmalig staatssecretaris Mark Rutte uit 2004 nog niet genoemd als Neso-bestemming. In de afgelopen jaren is echter gebleken dat er veel kansen liggen voor samenwerking. Zo studeren de Zuid-Koreanen massaal en ook nog graag buiten hun eigen land.

Postma benadrukt dat Zuid-Korea geen ontwikkelingsland is. "Het is de twaalfde economie ter wereld. Vooral op de gebieden ICT, logistiek, infrastructuur en scheepsbouw heeft Zuid-Korea veel te bieden. We zoeken dan ook niet alleen studenten, maar ook mogelijkheden voor institutionele samenwerking en gezamenlijk onderzoek."

Volgens Hanneke Teekens, directeur communicatie bij de Nuffic, past de keuze voor Zuid-Korea bij de ontwikkelingen in het promotiebeleid. "De afgelopen jaren is het zwaartepunt verschoven van studentenwerving als zodanig naar het werven van zeer goede studenten en het zoeken van institutionele samenwerking. In dat opzicht is Zuid-Korea een uiterst interessant land." (RB)

Een nieuw Neso-kantoor wordt in de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoul gevestigd.

Foto: Heirne Agov/HH

Innovatieplatform wil meer kenniswerkers

Het Innovatieplatform pleit voor een specifiek programma om meer talentvolle buitenlandse 'kenniswerkers' naar Nederland te lokken. Dit 'rekruteringsprogramma' moet ertoe leiden dat Nederland jaarlijks meer kenniswerkers aantrekt dan de huidige circa 2.000. Dat aantal is volgens woordvoerder Maria Henneman maar eenderde van wat internationale concurrenten jaarlijks aan kenniswerkers weten binnen te halen. "We zetten in op een verhoging met minimaal duizend."

Henneman wijt de lagere instroom van kenniswerkers

deels aan negatieve politieke ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de aanval op de Islam van Geert Wilders, die volgens haar hebben geleid tot een minder open cultuur. De veronderstelling dat de beste – buitenlandse – universiteiten de grootste talenten trekken, vindt ze niet juist. "Het zijn de beste professoren die de toptalenten trekken en we hebben veel goede professoren. Daar is ruimte voor winst."

Het rekruteringsprogramma is een van de voorstellen uit het rapport *Nederland in de Wereld*, dat eind april is gepresenteerd.

Het programma wil onder meer de werving en selectie van kenniswerkers anders aanpakken. Henneman: "Een actievere werving is belangrijk en daarin kunnen de instellingen ook beter samenwerken. Bijvoorbeeld door gezamenlijk een wervingsprogramma op te stellen gericht op een bepaalde regio."

De VSNU onderschrijft de strekking van het programma. "Wij onderkennen dat wij hier in Nederland meer kenniswerkers nodig hebben. We moeten beter zichtbaar maken waar wij goed in zijn", aldus woordvoerder Oldersma. (GH)

Geen Nederlands meer op Haagse hotelschool

De studentenpopulatie van de Hotelschool Den Haag bestaat voor 50 procent uit internationale studenten.

De Hotelschool Den Haag is overgestapt op een volledig Engelstalig onderwijsprogramma. De lichte studenten die afgelopen februari met de opleiding is begonnen, krijgt uitsluitend les in het Engels. De reden daarvoor is dat de afgelopen jaren steeds meer Nederlandse studenten

voor het internationale onderwijsprogramma kozen, aldus woordvoerder Marije Kruijer. De hotelschool heeft de invoering van een nieuw curriculum aangegrepen om helemaal op het Engels over te stappen.

De hbo-instelling biedt een vierjarige bachelor *Business Administration in*

Hotel Management en een verkorte tweejarige opleiding. De studentenpopulatie bestaat voor 50 procent uit buitenlandse studenten. Dat is hoog, vergeleken met het aandeel buitenlandse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs als geheel, dat op 9 procent ligt.

De hotelschool streeft naar 60 procent internationale studenten, maar de concurrentie neemt toe. "Steeds meer buitenlandse universiteiten bieden opleidingen op het gebied van *hospitality management* aan", zegt Kruijer. "Qua prijs steken we gunstig af, maar we merken dat veel Oost-Europese studenten ervoor kiezen om in de Verenigde Staten te gaan studeren." In 2002 opende de Hotelschool Den Haag een vestiging in Amsterdam. De hoofdstad dient als lokkertje voor internationale studenten. (EH)

Greenport Shanghai, het hightech agropark, dat Wageningen Universiteit ontwikkelt in China.

Wageningen bouwt 'agroparken' in China en India

Grootschalige landbouw en intensieve veehouderij in verstedelijkte gebieden, is dat mogelijk? Onderzoekers van Wageningen UR denken van wel. In China werken zij aan een hightech 'agropark'. In een gebied zo groot als duizend voetbalvelden vlakbij Shanghai zal een landbouwcomplex verrijzen dat miljoenen stadsinwoners van vers voedsel moet voorzien. Export van Nederlandse varkensflats die in ons eigen land omstreden zijn? Nee, zegt de Wageningse landschapsecoloog en procesmanager Madeleine van Mansfeld, export van kennis! "Met het agropark willen wij aantonen dat grootschalige landbouw duurzaam kan zijn. De voordelen liggen onder meer in het cyclisch gebruik van afval en bijproducten en de geringe transportbehoefte. Alle kringlopen van warmte, water, mineralen en gassen in het complex zijn gesloten, en door de korte afstand liggen de producten snel en vers in de winkel."

Wageningen werkt samen met verschillende Chinese projectontwikkelaars en vaak ook met de Chinese overheid en kennisinstututen zoals de universiteit van Nanjing en de Jiao Tong Universiteit in Shanghai. Dat netwerk is volgens Van Mansfeld ook voor de toekomst belangrijk, omdat hoogwaardig personeel nodig is om de landbouwcomplexen draaiende te houden. Het concept van de agroparken lijkt aan te slaan: inmiddels is Wageningen UR ook in India begonnen. (RB)

CORRECTIES & AANVULLINGEN

In *Transfer* 7 werd Susanna Menéndez aangekondigd als eerste migrant in een College van Bestuur. Dit is niet juist. In 1996 werd G. Egas Repáraz benoemd tot collegevoorzitter van de Hogeschool voor Economische Studies in Rotterdam.

Zuid-Korea zoekt buitenlandse docenten

De Zuid-Koreaanse overheid wil 165 miljoen dollar investeren om hoogwaardig academisch onderwijzend personeel uit het buitenland aan te trekken. Het geld wordt over een periode van vijf jaar verstrekt aan lokale universiteiten. Met de investering wil het Zuid-Koreaanse ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Technologie de internationale positie van Zuid-Koreaanse instellingen verbeteren. In de *Times*-ranglijst uit 2007 was Zuid-Korea met twee universiteiten vertegenwoordigd. Door de kwaliteit van buitenlandse docenten te verhogen en hun aantal te vergroten, verwacht Zuid-Korea beter te kunnen scoren. Op de Nationale Universiteit van Seoul kwam in 2006 0,4 procent van de docenten uit het buitenland; aan de Tsinghua-universiteit van Beijing bijvoorbeeld was dat percentage 12,8.

Filipijnen populair bij studenten

De Filipijnen groeien zeer snel uit tot een populaire bestemming voor buitenlandse studenten. Dat schrijft de *Manila Standard*. Volgens gegevens die de krant publiceerde, was het aantal buitenlandse studenten afgelopen kwartaal 36 procent hoger dan een jaar eerder. De meeste studenten komen uit Korea (4.717), daarna volgen China (536) en de Verenigde Staten (222).

Het afgelopen jaar kwamen in totaal 24.676 buitenlanders naar de Filipijnen om te studeren. Volgens de directeur van de nationale immigratiedienst heeft de stijging te maken met de inspanningen die de departementen van Toerisme en Onderwijs hebben geleverd om buitenlanders aan te trekken. Wat ook meespeelt, is dat het land zijn aanvraagprocedures voor studentenvisa heeft versoepeld.

Meer Chinese beurzen voor buitenlanders

Het Chinese ministerie van Onderwijs wil dit jaar 71 miljoen dollar besteden aan beurzen voor buitenlandse studenten. Dit is 40 procent meer dan vorig jaar. Volgens het ministerie is het aantal buitenlandse studenten de afgelopen jaren steeds met 20 procent gestegen; vorig jaar werd het recordaantal van meer dan 195.000 bereikt. In 1950 ontving China voor het eerst studenten uit het buitenland. Het ging toen om een groepje van 33 studenten uit de voormalige Oostbloklanden. Tegenwoordig zijn de buitenlandse studenten in China vooral afkomstig uit Azië (72 procent), gevolgd door Europa (13) en Noord- en Zuid-Amerika (10). Om studeren in China nog aantrekkelijker te maken, heeft het land ook overeenkomsten voor wederzijdse diplomaverkenning afgesloten met 32 landen, waaronder Duitsland, Engeland, Frankrijk, Australië en Rusland. (RB)

INTERVIEW

ZELFONDERZOEK VAN GRONINGERS WEKT

INTERESSE VAN ANDERE HOGESCHOLEN

‘Iedereen moet kunnen omgaan met culturele diversiteit’

Onderzoekers
Maarten Reguin (r) en
Erik Kostelijk.

Enkele jaren zijn ze bezig geweest met diepgaand onderzoek naar internationalisering van de Hanzehogeschool Groningen. Inmiddels hebben lector Maarten Regouin en docent Erik Kostelijk hun derde en laatste deelonderzoek afgeleverd en worden de eerste resultaten verwerkt in beleid. 'Zelfonderzoek als dit grijpt diep in de organisatie in.'

“Hogescholen zijn niet altijd bijster origineel, ze lijken nog wel eens op elkaar.” Zo begint Maarten Regouin, lector internationalisering en internationale beroepspraktijk aan de Hanzehogeschool Groningen (HG) zijn verhaal. “Drie jaar geleden waren er in ons strategisch plan dan ook twee niet bijzonder originele speerpunten: kenniscirculatie en internationalisering. Dat eerste is typisch een beleidskwestie die moet opgaan voor alle hogescholen. Maar voor internationalisering moet je als hogeschool echt kiezen. Dat hebben wij vanaf dat moment ook gedaan.”

Regouin is lector sinds 2005. Samen met onderzoeker en docent Erik Kostelijk geeft hij commentaar op het afsluiten van een onderzoeksdrieluik naar het hoe en waarom van internationalisering in Noord-Nederland. Het ‘waarom’ van een dergelijk onderzoek is niet zo moeilijk, zegt Regouin, die tot voor kort *president* was van ELIA, de Europese koepel van kunstopleidingen. “De feiten zijn gewoon dat de wereld globaliseert en dat wij onze studenten ook een internationale *touch* willen meegeven. We willen echt wereldburgers van ze maken.” Hij vindt het niet opmerkelijk dat juist in de regio Noord-Nederland een hogeschool die handschoen zo expliciet oppakt. “Globalisering is overal, ook bij ons. Wij zijn misschien een regionale hogeschool, maar wel een met internationale allure.”

Cultuuromslag

Voor het ‘hoe’ van internationalisering is aan de hogeschool echter een cultuuromslag nodig, meent Regouin. “Internationalisering draait niet slechts om de uitstroom van Nederlandse en de instroom van buitenlandse studenten. Het gaat ook om *internationalization at home*, diversiteit in eigen huis. Daar moet de organisatie wel op zijn ingericht. Je moet je hogeschool zo inrichten dat iedereen kan omgaan

met culturele diversiteit, van de werkster tot het college van bestuur.”

Datzelfde hogeschoolbestuur heeft zich aan zijn eigen speerpunt zo zichtbaar willen committeren, dat het lectoraat internationalisering het enige is dat direct onder het college valt. Wanneer de internationalisering aan de HG ‘af’ is, is niet helemaal duidelijk (“Je bent met complexe processen bezig”), maar het begin is er in ieder geval: een gedegen zelfonderzoek in drie delen waarvan sinds kort ook het laatste af is.

Na het eerste onderzoek naar interculturele competenties van de eigen docenten en het tweede naar de meerwaarde van studie en stage over de grens, kwam in het derde deelonderzoek de behoefte van het bedrijfsleven aan de orde. Aan werkgevers in de regio werd gevraagd wat de toegevoegde waarde is van een geïnternationaliseerde HG. Het antwoord op die

vraag is voor de strategie van de hogeschool onmisbaar. De grootste afnemer van HG-afgestudeerden is immers het regionale midden- en kleinbedrijf (mkb), waar de internationaliseringsdrift wel is toegeslagen, maar waar niet altijd de juiste kennis aanwezig is. Daarbij komt, vertelt onderzoeker Erik Kostelijk, dat uit het tweede onderzoek is gebleken dat studenten zich door buitenlandervaring vooral persoonlijk ontwikkelen, niet zozeer op professioneel vlak. “Wat doe je als hogeschool met zo’n gegeven? Wat willen werkgevers in Noord-Nederland, welke student zien zij liever? Iemand die sterk inhoudelijk is onderlegd of iemand die minder kennis heeft, maar wel buitenlandervaring? Dat vroegen wij ons af. En wat blijkt: zonder uitzondering kiezen bedrijven dan voor laatstgenoemde. Bedrijven stellen dat zij studenten sowieso nog intern opleiden wanneer zij hen in dienst nemen. Maar interculturele competenties, die moeten ergens anders vandaan komen.”

“Als je de resultaten van je eigen club niet zwart op wit ziet, heb je toch altijd het idee dat je niet zo veel verbetering nodig hebt”

Kostelijk, die voor het onderzoek uitgebreide vragenlijsten rondmailde, is op drie niveaus bij de studie betrokken. Ten eerste als senior marktonderzoeker bij HanzeConnect, het private training-, advies- en marktonderzoeksbureau van de hogeschool dat het onderzoek uitvoert. Daarnaast zit hij als docent aan de opleiding *International Communication* in de kennisgeving van het lectoraat van Regouin. Maar er is nog een derde 'pet': Kostelijk is bezig met een dissertatie naar aanleiding van de onderzoeksresultaten. "Die vond ik zo interessant dat ik dacht: hier ga ik op promoveren."

Opmerkelijk

Uit het tweede – eveneens onlangs afgesloten – onderzoek bleek bijvoorbeeld dat veel studenten die de grens over gaan, zelf een buitenlandse achtergrond hebben. Kostelijk noemt dat opmerkelijk. "34 Procent van de studenten die naar het buitenland gaan, is in het buitenland geboren of heeft een deel van zijn leven in het buitenland gewoond." Verder zijn er duidelijke verschillen zichtbaar tussen blijvers en vertrekkers. "De basishouding verschilt; vertrekkers zijn van zichzelf meer *open minded*. We hebben gevonden dat die houding feitelijk niet verandert, maar wel verder kan worden ontwikkeld." Ook bleek – uit het allereerste onderzoek – dat interculturele competenties bij docenten niet afhankelijk zijn van leeftijd, het aantal jaren als docent of geslacht. "Interculturele competenties als flexibiliteit en openheid veranderen ook niet wezenlijk in het buitenland of door een buitenlandervaring", vertelt Kostelijk. "Waarom niet? Daar ga ik mee aan de slag."

Volgens Regouin spelen in alle onderzoeken telkens vier onderdelen een belangrijke rol: taalvaardigheid, interculturele competenties, kennis van het internationale werkveld en de houding ten opzichte van internationalisering. In het docentenonderzoek lag de nadruk op taalvaardigheid in het Engels: 75 procent van de docenten zegt onderwijs in het Engels te willen geven, slechts 45 procent denkt daar momenteel toe in staat te zijn. Maar ook andere aspecten kwamen aan de orde. "We hebben ook gekeken hoe we het onderwijscurriculum kunnen veranderen. Dus niet alleen delen van de lesstof in het Engels vertalen, maar echt zorgen voor een geïnternationaliseerd curriculum. Maar dat is een nog complexer verhaal; de ene opleiding is de andere niet."

Volgens Regouin en Kostelijk is het college van bestuur van de Hanzehogeschool inmiddels bezig

om iets te doen met de resultaten van de eerste twee onderzoeken. "Het college maakt afspraken met elke *dean*, over het bijspijkeren van het Engels bijvoorbeeld. Je moet internationalisering zien als een brede actie die diep moet worden verankerd in de organisatie. Het college doet dat netjes en voorzichtig. Je kunt niet van elke opleiding hetzelfde vragen. Wij zijn geen internationale hogeschool maar een zich internationaliserende."

Het effect van een dergelijk breed zelfonderzoek is flink, stellen ze. "Door alleen al alle 1.400 docenten een uitgebreide vragenlijst te sturen, compleet met een klemmend verzoek van het college om die in te vullen, creëer je een bepaald basisgevoel: het gaat om ons", zegt Regouin.

Zwart op wit

Volgens Kostelijk hebben bijna zes van de tien docenten gereageerd. Gecorrigeerd voor fouten en onvolledigheid heeft uiteindelijk 40 procent de enquête volledig ingevuld. "Zo'n onderzoek levert belangrijke beleidsinformatie op, uitgesplitst naar de verschillende opleidingen per school."

Kostelijk noemt het niet verrassend dat docenten van commerciële en internationale businessopleidingen hoger scoren op internationaliseringscompetenties dan bijvoorbeeld docenten bij technische opleidingen. Ook andere uitslagen zijn niet heel opzienbarend, zoals dat iemand beter lesgeeft in het Engels naarmate hij dat vaker heeft gedaan. Toch is het nuttig om dergelijke resultaten eens zwart op wit te zien, vindt Regouin. "Als je die scores niet voor je eigen club uitgeschreven ziet, heb je toch altijd het idee dat je niet zo veel verbetering nodig hebt." Meer hogescholen zien de waarde van het onderzoek in. "Sinds ons eerste onderzoek staan ze hier op de stoep om te vragen hoe wij dat nou hebben gedaan."

Wat gaat Regouin na zijn lectoraat doen? "Ik zit hier voorlopig tot eind 2009, daarna moet de internationalisering wel een beetje gaan lopen. Dit soort lectoraten kun je vergelijken met het belang, tien jaar geleden, van ict op de hogescholen. Nu is er een fase waarin veel gebeurt, maar als internationalisering eenmaal loopt, moeten we er ook weer mee ophouden."

ORNELLA PORCU

Stop met het hobby!

Het is opvallend hoe weinig aandacht Nederlandse hogeronderwijsinstellingen hebben voor internationalisering. Dit terwijl instellingen de mond vol hebben van internationalisering en hun ambities op dit terrein. Ook de overheid sluit op klungelige wijze de ogen voor het belang van internationalisering. Bijna anderhalf jaar na het aantreden van minister Plasterk is er nog steeds geen strategie uitgezet om internationalisering beter in te bedden in het Nederlandse hoger onderwijs én in het profileren van dit onderwijs in het buitenland.

Hier ligt een immense taak voor de hogeronderwijsinstellingen in Nederland. Een taak waarvoor veel inspanningen nodig zullen zijn. Op dit moment zijn alle instellingen op hun eigen eilandje ' bezig' met internationalisering. Maar Nederland moet zich op hogeronderwijsgebied in hoog tempo gaan manifesteren. Dat betekent dat internationalisering zeer nauwkeurig vormgegeven moet worden en dat iedere instelling een integrale, stevige internationale agenda moet ontwikkelen. Tegelijkertijd moeten hogeronderwijsinstellingen af van de gedachte dat zij individueel een sterkere concurrentiepositie hebben dan tezamen. Dat is niet zo. Samenwerken én afstemmen lijken hier sleutelwoorden. Maar ook van afstemming is geen sprake. Als een bepaald gebied in de wereld ineens interessant wordt, dan stort iedereen zich massaal daarop. Dan zitten er ineens tien instellingen in India. Daar zit niemand op te wachten. Een doordachte taakverdeling, waarin rekening wordt gehouden met werkveld en regio, zou beter zijn.

Niet alleen de instellingen hebben werk te verzetten; ook het ministerie van OCW is aan zet. Maar waar is OCW? Het internationaliseringsbeleid van het ministerie is visieloos. Het kent geen focus, geen samenhang, geen regie. Vooral dat laatste is desastreus. Internationalisering is een groot speelveld waarin overheid, instellingen en werkveld moeten samenwerken om bepaalde doelstellingen te kunnen realiseren. OCW

zou juist hier als platform kunnen fungeren! Het ministerie is er tot op heden echter niet in geslaagd om met de instellingen een gezamenlijke strategie te ontwikkelen. Een strategie waarin wordt onderstreept dat Nederland het moet hebben van kennis én dat ons hoger onderwijs tot exportproduct moet worden verheven.

Ook zou OCW beter moeten sturen. Het argument dat sturing door de overheid op het gebied van internationalisering in het hoger onderwijs de academische vrijheid aantast, lijkt onterecht. Wat is er mis mee om gezamenlijke doelstellingen te formuleren? OCW zou samen met de instellingen uitvoerig moeten analyseren hoe zij zich op de markt moeten gedragen. Het hoger onderwijs en de internationalisering daarvan hebben namelijk een rechtstreeks verband met onze economische (handels) positie.

Regelmatig wordt er gevraagd naar manieren om de internationale concurrentiekracht van het Nederlandse hoger onderwijs te vergroten. Deze vraagstelling wekt de suggestie dat het met de concurrentiepositie wel snor zit en dat deze alleen maar 'verbeterd' hoeft te worden. Ook de Strategische Agenda stelt dat de internationale uitgangspositie goed is. Dat is nonsens. Misschien moeten we de vraag eens omkeren: wat gebeurt er met de Nederlandse concurrentiepositie zonder gedegen beleid? En waar staat Nederland over tien jaar in het totaalbeeld? Afwachten en stilzitten betekenen in ieder geval achteruitgang. En dát is iets wat de Nederlandse overheid en de instellingen niet zouden moeten toestaan. Stop met dat hobby en maak er écht werk van.

FABIENNE HENDRICKS

Fabienne Hendricks is bestuurslid bij het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO). Zij nodigt als columnist voor de volgende Transfer uit: Sibbolt Noorda, voorzitter van de Vereniging van Samenwerkende Universiteiten (VSNU).

STUDENTENORGANISATIE ISO WIL KEURMERK
VOOR STAGEBEMIDDELINGSBUREAUS

Duidelijkheid gewenst op internationale stagemarkt

De begeleiding van
studenten die een
internationale stage doen,
verloopt soms moeizaam.

Opleidingen sturen hun studenten met liefde naar het buitenland voor stage, maar kunnen vaak niet instaan voor de kwaliteit daarvan. Zijn commerciële stagebureaus een uitkomst? 'De instelling is hoe dan ook verantwoordelijk.'

'Mijn stageperiode in New York was geweldig! Terug in Nederland kreeg ik een onvoldoende omdat de werkzaamheden niet zouden aansluiten bij de opleiding.' Het is een van de citaten in de notitie *Een wereld te winnen: internationale stage in het hbo*, die het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) onlangs uitbracht. Volgens het ISO komen er heel vaak klachten binnen van studenten over hun stage in het buitenland. Praktische zaken zoals huisvesting of verzekeringen zijn niet goed geregeld of het stagebedrijf voldoet niet aan de verwachtingen, maar ook het contact met de eigen instelling laat vaak te wensen over. De begeleiding is – kwalitatief of kwantitatief – onder de maat, en in het uiterste geval krijgt een student daarvoor de rekening gepresenteerd.

Hoewel het ministerie van OCW benadrukt dat er geen aanwijzingen zijn dat de kwaliteit van internationale stages achteruit holt, ontvingen de instellingen in het hoger onderwijs en de ROC's afgelopen februari een brief waarin aandacht werd gevraagd voor de onduidelijke situatie omtrent buitenlandstages. Zo is onbekend hoeveel studenten stagelopen over de grenzen, maar ook gegevens over de vorm en inhoud van stages ontbreken. Daarnaast is de begeleiding vanuit de instellingen vaak schimmig. Zeker over de zogenoemde *free movers*, studenten voor wie de stage geen integraal onderdeel van het curriculum uitmaakt, is weinig bekend. Hogeschool Windesheim heeft inmiddels aangeboden onderzoek te verrichten naar het reilen en zeilen op de internationale stagemarkt.

Lichtend voorbeeld

Ad Vermunt, jarenlang collegelid van de Hogeschool Zeeland, meent dat er zeker reden tot zorg is. "Veel hogescholen zeggen wel dat ze voor internationalisering kiezen, maar als je niet de middelen vrijmaakt om een organisatie op te zetten die handen en voeten geeft aan dat internationale stagebeleid, dan betekent dat helemaal niets. En dat terwijl die studenten gewoon bekostigd worden."

Vermunts eigen hogeschool wordt door velen beschouwd als het lichtend voorbeeld wat betreft

de verzorging van buitenlandstages. De oud-bestuurder verhaalt hoe hij in Vlissingen een 'zware' organisatie inrichtte. "Die heb je ook echt nodig. Daardoor kunnen studenten op hun stageadres in het buitenland worden bezocht zonder dat dat nadelige gevolgen heeft voor het reguliere onderwijsproces. Ook kunnen we zo de contacten met de bedrijven waarmee we samenwerken intensiveren."

Volgens Vermunt moet een verplichte stage binnen het curriculum worden gezien als een gewone onderwijseenheid waarvoor je wettelijk verantwoordelijk bent. "Dan kun je als opleiding dus niet volstaan met 'kijk maar in onze internetdatabase en schrijf je maar in'." Zijn hogeschool zette vooral in op 'gekwalficeerde' docenten. Deze moesten goed thuis zijn in een of meer taalgebieden en een deskundige gesprekspartner zijn voor de bedrijven ter plaatse. "Die docenten kennen de studenten, het land en de opdrachtgever. Daardoor heb je optimale afstemming."

Schrijvende verhalen

Annette Giesbers, verbonden aan de hotelschool in Maastricht, is voorzitter van Cospa, het netwerk van internationale stagecoördinatoren. Zij hoort "schrijvende" verhalen van opleidingen waar medewerkers niet de tijd, de middelen of de kennis hebben om de vragen en wensen van studenten te beantwoorden. "Als een instelling niet de *drive* heeft om het vrijblijvende karakter van internationalisering op te heffen, dan ontmoet je problemen op veel vlakken. Een student moet alles in zijn uppie regelen en komt mogelijk in aanraking met externe bureaus waarvan niemand weet of ze te goeder trouw zijn."

Marianne Brekelmans van Avans Hogeschool kijkt met bewondering naar de manier waarop Vermunt opereerde, maar stelt dat het voor de meeste hogescholen eenvoudigweg te duur is om elke student in het buitenland te bezoeken. Om de kwaliteit van stages toch te waarborgen, probeert zij veel samen te werken met partnerinstellingen in het buitenland. "Ik weet bijvoorbeeld dat er in St. Nazaire iemand zit met veel goede contacten. Aan hem kan ik mijn studenten met een gerust hart toevertrouwen. Die

partners bezoek je sowieso geregeld of die kom je elders in Europa op bijeenkomsten tegen.” Verder zijn er volgens Brekelmans ook opleidingen die studenten met opzet zelf hun stage laten regelen. “Dat hoort dan bij de competenties die ze moeten vergaren.”

Hoewel de contacten tussen student en instelling via internet – al dan niet met behulp van een webcam – volgens Brekelmans in het algemeen naar tevredenheid verlopen, geeft ze toe dat er nog een wereld te winnen is als het gaat om de kwaliteit van internationale stages. “In de eerste plaats door studenten goed voor te bereiden, zodat ze weten wat er van hen verwacht wordt. Dat wordt wel eens vergeten, maar dat zelfbewustzijn bij studenten is misschien wel de belangrijkste voorwaarde voor een goede stage. Daarnaast moet ook het management en het personeel van instellingen doordrongen worden van het belang van die internationale stages voor de opleiding. Dat moet integraal gaan leven. Nu blijft het vinden van stages en het onderhouden van een netwerk toch vaak een moeizaam verhaal.”

Keurmerk

Het ISO concludeert in zijn notitie dat onderwijsinstellingen niet genoeg mankracht en kennis hebben om de student de juiste internationale stage te geven en op alle fronten goed te begeleiden. Commerciële stagebureaus zijn volgens de studentenvertegenwoordigers de afgelopen jaren in dat gat gesprongen. Zij hebben de expertise opgebouwd om als dienstverlenende instantie voor studenten te kunnen optreden, ook op het studie-inhoudelijke vlak. Voor het ISO ligt het dan ook voor de hand dat de instellingen, in het belang van de studenten, de banden met deze bureaus aanhalen. Om het risico van vrijbuitelij te beperken, pleiten de studenten voor een keurmerk voor de stagebureaus en een branchevereniging. “We willen allemaal hetzelfde, waarom dan niet samenwerken?”, vat bestuurslid onderwijskwaliteit Fabienne Hendricks de gedachte samen.

Rogier Kind van bemiddelingsbureau Stageplaza vindt dat veel instellingen krampachtig vasthouden aan hun eigen beleid. “Wij hebben instellingen meermalen aangeboden dat ze onze bestanden gratis onder

mochten brengen op hun eigen stagesites. Die bieden nu doorgaans heel weinig vacatures. Maar denk je dat instellingen dat met beide handen aangrijpen? Nee hoor. Wij krijgen vaak te horen dat er helemaal geen problemen zijn. Maar de praktijk is dat heel veel

studenten zelf op zoek moeten en uiteindelijk vaak via ons naar het buitenland gaan. Waarom zou je dan geen informatie delen? Dat komt de kwaliteit van die stages alleen maar ten goede.”

In de brief van februari sprak het ministerie ook al onomwonden over een grotere rol voor stagebureaus. Gezien de wettelijke taak van onderwijsinstellingen zou het volgens OCW alleen niet zo mogen zijn dat studenten op eigen kosten

een bureau moeten inschakelen. “Het is uiteraard wel goed denkbaar dat de instelling zelf gebruikmaakt van een stagebemiddelingsbureau”, zo staat in de brief.

Sceptisch

Ad Vermunt (Zeeland) is sceptisch over een grotere rol voor de commerciële bureaus.

“Onderwijsinstellingen zijn voor 100 procent verantwoordelijk voor de stage. Dat is hun plicht, daar worden ze voor betaald. Een student zou niets van doen moeten hebben met een andere organisatie.”

Ook Marianne Brekelmans (Avans) staat niet te trappelen. In het verleden heeft zij ook wel bureaus afgewimpeld. “Maar het is geen principekwestie. Als zich een bureau aandient dat zich bewezen heeft en dat een goede prijs/kwaliteitverhouding biedt, dan moet je erover nadenken. Maar daar zul je dan eerst beleid voor moeten ontwikkelen.”

Annette Giesbers (hotelschool Maastricht) kan zich gezien de huidige problematiek zeker voorstellen dat instellingen de stageorganisatie *outsourcen*.

“Als instellingen in zee willen met externe bemiddelingsbureaus, dan is een keurmerk of een kwaliteitsgarantie noodzakelijk”, vindt zij. “De vraag blijft echter hoe het dan met de inhoudelijke begeleiding en de beoordeling zal gaan. Daarover moeten goede afspraken worden gemaakt.”

XANDER BRONKHORST

“Als een instelling niet de drive heeft om het vrijblijvende karakter van internationalisering op te heffen, krijg je problemen”

‘Canadese beurs was echt een uitkomst’

Kirsten Verdel (30) bestudeerde aan de McGill University in Montreal de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Nu gaat ze als eerste buitenlander meewerken in het campagne team van de Democraten.

“Ik doe het liefst zo veel mogelijk dingen tegelijk. Tijdens mijn studie bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit had ik een fulltime baan bij een internet-provider en was ik bestuurslid van de PvdA-fractie in Rotterdam. Ik was dus tegelijkertijd actief in zeer verschillende disciplines. Toch is de *bottom line* dezelfde: als ik maar kan organiseren, voel ik me als een vis in het water.

Doordat ik er tijdens mijn studie jaren zo veel dingen naast deed, heb ik een echt studentenleven wel gemist. Daarom was het een uitkomst voor me dat ik afgelopen augustus de Sauve Scholarship van de McGill University in Montreal kreeg toegewezen. Die beurs is een unicum: je krijgt 50.000 dollar en kost en inwoning en je hoeft er geen aanwijsbare prestatie voor te leveren. Als je besluit een jaar lang naar het behang te staren, vinden ze het ook goed.

Dat heb ik natuurlijk niet gedaan. Ik ben naar Canada vertrokken om daar studie te maken van de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Hoe verlopen ze, welke verkiezingsstrategieën blijken succesvol? Campagne voeren bleek ik bij de PvdA goed te kunnen, maar je bent natuurlijk nooit uitgeleerd. Daarom heb ik ook contact gezocht met mensen uit de praktijk. Ik heb het partijbureau van de *Democrats* in Washington gemaïld met de vraag of

ik eens kon komen babbelen. Tot mijn grote verbazing kreeg ik een mail van Michael Gehrkie *himself*, de oud-woordvoerder van Bill Clinton en nu belast met de campagne voor de presidentsverkiezingen in november. Of hij iets voor me kon betekenen. ‘Ik wil dolgraag iets voor *u* betekenen’, was mijn antwoord. Dat kon, als medewerker van het campagne team. Ik ga mijn kennis van campagne strategieën aanwenden om de beste president in het Witte Huis te krijgen.

Hart op de juiste plaats

Een van de belangrijkste redenen voor mij om de politiek in te gaan, is dat ik wil bijdragen aan solidariteit en emancipatie. Dat iedereen uiteindelijk op eigen benen kan staan, baas is over zijn eigen leven. Daarom vind ik het zo ontzettend belangrijk dat Amerika straks een Democratische president krijgt. Niet een Republikein die in het buitenland democratie te vuur en te zwaard oplegt, maar iemand met het hart op de juiste plaats. Daar is de wereld wel aan toe.

Als ik nu voor Obama of Clinton zou moeten kiezen, dan zou ik het serieus niet weten. Ze zijn allebei goed en allebei op hun eigen manier revolutionair. Laat ik het er maar op houden dat de beste moge winnen.”

ANNEMIEKE BOSMAN

‘Buitenlandervaring is va

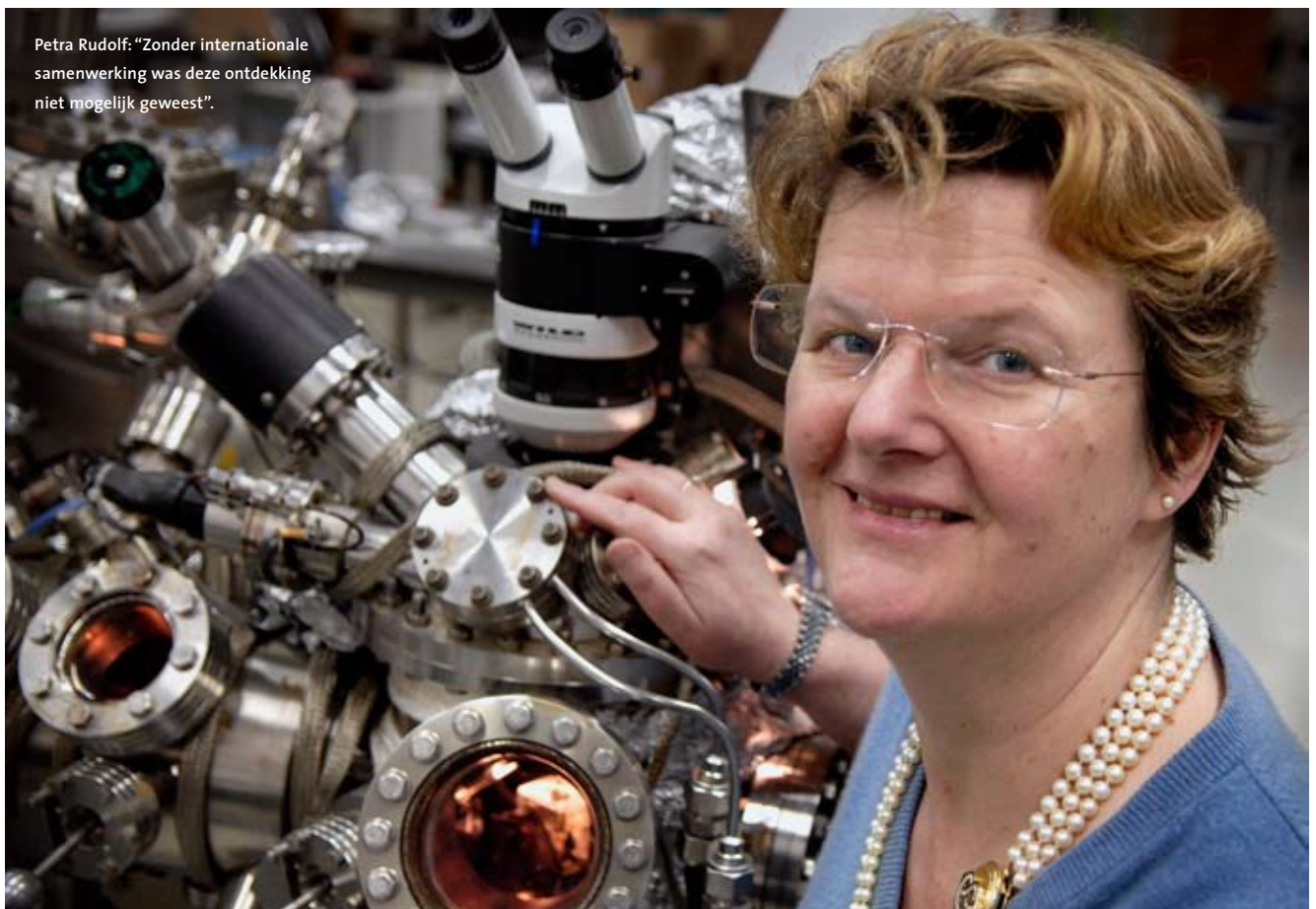
De Groningse hoogleraar vastestoffysica Petra Rudolf deed dankzij internationale samenwerking de ontdekking van haar leven. Voor het eerst lieten kunstmatige moleculaire motoren iets bewegen dat met het blote oog zichtbaar is.

Petra Rudolf zal het nooit vergeten. Ze zat te bellen met een collega, toen haar Poolse postdoc Monika Lubomska binnenstormde. “Ze had een enorme glimlach op haar gezicht”, zegt Rudolf. “Ze pakte een grote stift en schreef op mijn whiteboard: ‘het beweegt’. Ik gooide direct de hoorn op de haak en rende naar het lab. Daar lieten Monika en mijn Argentijnse promovenda Sandra Mendoza het filmpje zien. Het was gelukt! De champagne knalde. Het was echt een eureka-moment.”

Eindelijk was Rudolf erin geslaagd. Haar onderzoeksgroep had voor het eerst met een kunstmatige moleculaire motor iets laten bewegen dat met het blote

oog zichtbaar is. Met Rudolfs ontdekking kunnen wetenschappers onder meer oppervlakten afwisselend waterafstotend en wateraantrekkend maken. Dat komt van pas bij het maken van chips. Want het transporteren van minuscule hoeveelheden vloeistof is van groot belang bij de ontwikkeling daarvan.

Met deze belangrijke ontdekking sleepte de internationale onderzoeksgroep waarvan Rudolf deel uitmaakt, de prestigieuze Europese Descartes Prize voor transnationaal onderzoek in de wacht. Rudolf werkte nauw samen met de universiteiten van Edinburgh, Bologna, Amsterdam en de instituten CAE Parijs en CNR Bologna.

Petra Rudolf: “Zonder internationale samenwerking was deze ontdekking niet mogelijk geweest”.

Foto: Elmar Spaargaren

n fundamenteel belang'

“Zonder internationale samenwerking was deze ontdekking niet mogelijk geweest”, meent Rudolf. Het onderzoek borduurt voort op een belangrijke ontdekking van David Leigh, onderzoeker aan de universiteit van Edinburgh. Leigh verwierf begin jaren negentig wereldfaam met de synthese van organische moleculen. Hij vond een nieuwe manier om rotaxanen te maken, de moleculen die de basis vormen voor de werking van moleculaire motoren. “David is bevriend met Francesco Zerbetto van de universiteit van Bologna”, vertelt Rudolf. “Die ken ik heel goed van congressen en een onderzoek naar nanobuisjes. Francesco belde mij in 1995 over de mogelijkheid van moleculaire motoren. Ik was sceptisch. Maar ik vond het een spannend idee, dus deed ik mee.”

Het werd het begin van een opzienbarende internationale samenwerking tussen Nederland, Italië en Schotland. “We brachten allemaal onze eigen expertise mee. David had die nieuwe manier gevonden om rotaxanen te maken. Amsterdam hielp mee met de fotofysische eigenschappen. We hadden alle expertise nodig, omdat dit pionierswerk was. Rotaxanen waren een rariteit. Er werd niet echt onderzoek naar gedaan totdat wij de krachten bundelden.”

Mooie plekken

Voor het baanbrekende onderzoek kwamen de deelnemers iedere acht maanden samen. “We gingen naar mooie plekken, zoals Lipari, Bergen op Zoom en Riezlern. Daar hielden postdocs en promovendi presentaties over de voortgang van het onderzoek. Vervolgens discussieerden we drie dagen lang. Vooral voor de jonge onderzoekers is dat belangrijk. David, Francesco en ik hebben al grote internationale netwerken, zij nog niet. Internationale relaties blijven vaak jaren bestaan. Dat blijkt wel uit deze samenwerking.”

Dat Rudolf internationaal veel samenwerkt is niet zo vreemd voor wie een blik op haar curriculum vitae werpt. Ze werd geboren in Duitsland en vertrok op haar zeventiende naar Italië om aan de universiteit La Sapienza in Rome natuurkunde te studeren. Daar promoveerde ze ook. Vervolgens werkte ze in Triest, de Verenigde Staten en het Belgische Namen. “Ik zie mijzelf als Europeaan. Al mijn projecten zijn interna-

tionaal. Het is van groot belang om je eigen expertise aan te vullen met kennis van over de grenzen.”

Glaasje wijn

De samenwerking verliep niet altijd even soepel.

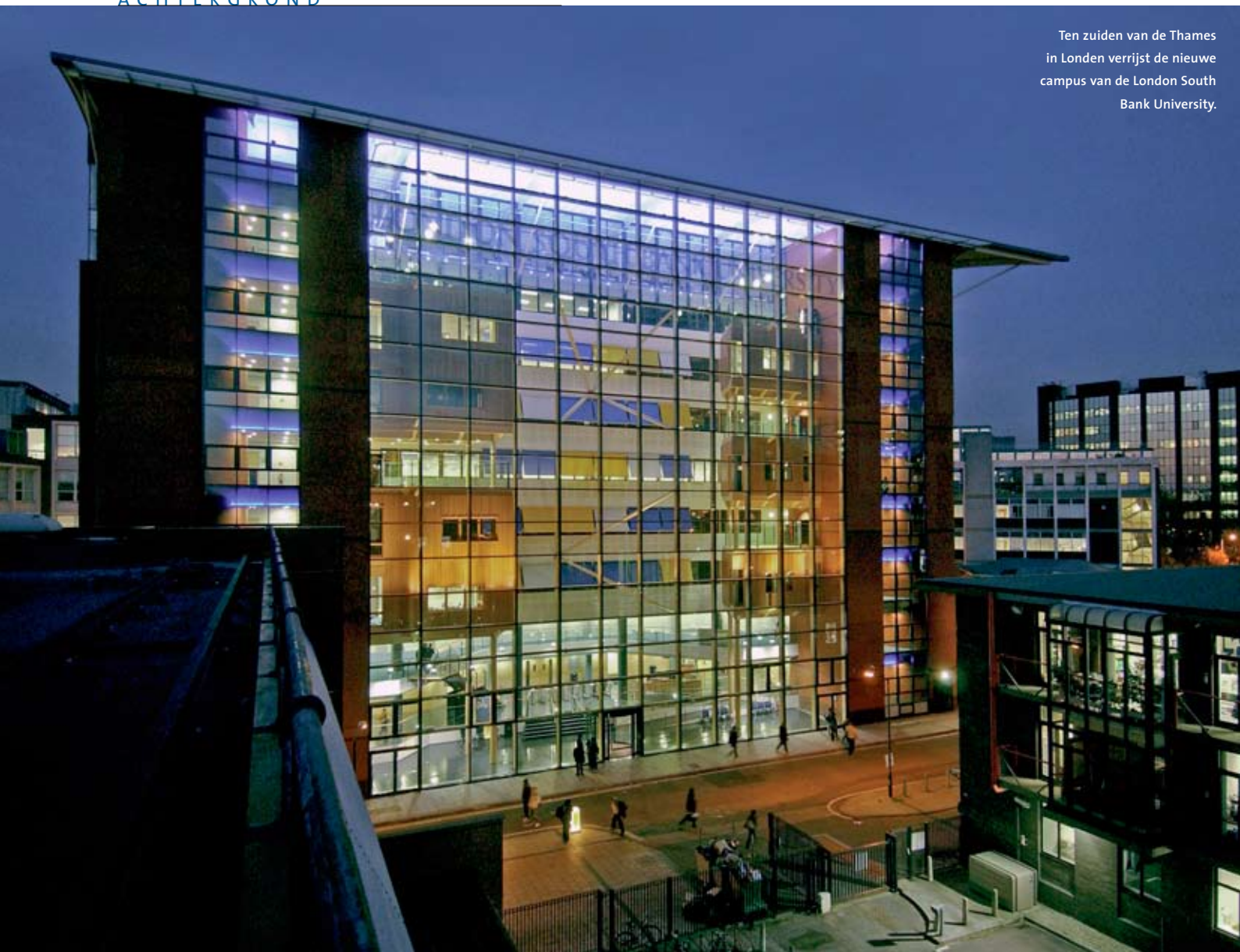
“Toen we in 1995 aan dit onderzoek begonnen, werd internet amper gebruikt. Het was lastig en duur om de hele middag te telefoneren. Dat is nu wel anders. Natuurlijk is het nog altijd eenvoudiger om met iemand samen te werken die drie kamers verderop zit. Maar nu kun je vrij gemakkelijk documenten uitwisselen en de hele middag skype en publicaties door-nemen. Alhoewel ik er nog steeds van overtuigd ben, dat de beste ideeën komen als je, met een glaasje wijn erbij, vrij brainstormt met z'n allen.”

De cultuurverschillen tussen alle nationaliteiten die aan het onderzoek meewerkten, vindt Rudolf eerder amusant dan vervelend. “In Engeland kun je als promovendus niet zomaar tegen de hoogleraar zeggen dat je het niet met hem eens bent. In Nederland kun je dat recht voor zijn raap zeggen. In Italië reageren onderzoekers sneller emotioneel. Dat wordt door Nederlanders niet begrepen. In een discussie kan een Italiaan heel boos worden, maar dat is gewoon hun manier van discussiëren. Een Nederlander reageert pas zo als er iets ernstigs aan de hand is. Daar moet je tegen kunnen.”

Rudolf heeft nog lang niet genoeg van internationaal samenwerken. “We zijn bezig om nieuwe voorstellen te doen bij de Europese Unie. De EU is heel belangrijk voor Europese onderwijsinstellingen. Daar komt veel financiering voor internationale samenwerkingsverbanden vandaan en dat maakt het een stuk eenvoudiger.” Dat internationaal samenwerken steeds meer de norm wordt, juicht Rudolf toe. “Ik vind het goed dat steeds meer mensen het idee krijgen dat een wetenschappelijke carrière alleen kan slagen, als iemand in het buitenland is geweest. Want dat is van fundamenteel belang. Je bent altijd internationaal bezig in dit vak. En door samen te werken leer je een andere aanpak kennen die vaak net zo effectief is als je eigen methode. Daardoor word je als onderzoeker flexibeler en toleranter.”

“We brachten allemaal onze eigen expertise mee en die hadden we nodig ook”

ROBERT VISSCHER

BRITSE OUD-HOGESCHOLEN WORDEN GEEN TOPUNIVERSITEITEN,
MAAR VERRICHTEN WEL 'FANTASTISCH WERK'

Meer diversiteit dan ooit

Het hoger onderwijs in Groot-Brittannië werd in 1992 flink opgeschud door de afschaffing van het binaire stelsel. Wat kan Nederland van de Britse ervaringen leren? 'Universiteiten moeten bepalen waar ze echt goed in zijn.'

Ten zuiden van de Thames in Londen verrijst de nieuwe campus van de *London South Bank University*. De instelling investeert 60 miljoen euro in nieuwe onderkomens. Geld is geen probleem; het gaat South Bank voor de wind sinds de universiteit in 2001 terugkeerde naar haar *roots*, het beroepsonderwijs. Groot-Brittannië schafte in 1992 het binaire stelsel in het hoger onderwijs af. Daarmee ging een lang gekoesterde wens van de toenmalige hogescholen – de *polytechnics* – in vervulling. Eindelijk kwamen ze op gelijke hoogte met de elitaire universiteiten. Ook *Borough Road Polytechnic* was blij met de wijziging. De hogeschool veranderde zijn naam in *London South Bank University* en zag de toekomst zonnig in.

Maar al snel kwamen de zorgen en frustraties. South Bank moest met de andere 115 universiteiten in Groot-Brittannië concurreren om hoogwaardig academisch onderzoek te verrichten. “Een zinloze strijd”, vertelt titulair hoofd Deian Hopkin. “Het geld gaat altijd naar dezelfde instituten.” En dat zijn nog steeds vooral de ‘oude’ universiteiten. Uit het nationale onderzoeksfonds, de *Higher Education Funding Council for England* (HEFCE) gaat jaarlijks 45 procent naar vier universiteiten, waaronder die van Oxford en Cambridge.

Geen stap terug

Net als veel andere ‘nieuwe’ universiteiten heeft ook South Bank de kloof met de traditionele iconen van het Britse hoger onderwijs niet kunnen overbruggen. Daarom is de instelling teruggekeerd naar het beroepsonderwijs. South Bank richt zich nu op de behoefte van de lokale gemeenschap in Zuid-Londen. Dat is zeker geen stap terug, benadrukt Hopkin. “Er is niets mis met kwalitatief goed onderwijs, ook al zit er geen academisch onderzoek aan vast.”

Verder is het scholen van de lokale gemeenschap een groeimarkt. “De markt van achttienjarigen is voor ons niet meer heilig”, legt de professor uit. “Deeltijd volwassenenonderwijs voor de beroepsbevolking is net zo belangrijk. Engeland – Londen in het bijzonder – zit te springen om een hoogopgeleide beroepsbevolking die zich blijft ontwikkelen.” En dat kan bij South Bank. Van de 24.000 studenten die de universiteit telt, volgt 43 procent een deeltijdopleiding. Het percentage etni-

sche minderheden is 50. Daarnaast is 65 procent van de studenten ouder dan 25 jaar.

South Bank staat niet op zich, legt John Taylor uit. Hij is directeur van het *Centre for Higher Education Management and Policy* aan de (oude) universiteit van Southampton. “Bij de topvijftig-universiteiten in Groot-Brittannië zit geen enkele voormalige *polytechnic*”, zegt Taylor. Dit wil niet zeggen dat er niets is veranderd sinds 1992. De afschaffing van het binaire stelsel heeft het hoger onderwijs flink opgeschud. “Direct onder de traditionele top zitten nu enkele heel goede voormalige *polytechnics*. Ondanks

minder geld uit het onderzoeksfonds, hebben zij zich weten te onderscheiden met hoogwaardig onderzoek in enkele niches.”

Taylor noemt als voorbeeld de universiteit van Plymouth – voormalig *Polytechnic South West* – die hoog aangeschreven staat met haar *Marine Institute*. En de *University of*

Westminster – vroeger *Polytechnic of Central London* geheten – die excelleert met de *Westminster Film School*. “Door het afschaffen van het binaire stelsel is er meer diversiteit dan ooit”, weet de hoogleraar. “Studenten hebben veel meer te kiezen.” Het onderscheid tussen ‘oude’ en ‘nieuwe’ universiteiten is volgens hem vooral een punt van discussie voor de oude generatie. “Jongeren zien dat verschil minder.” Toch geeft Taylor toe dat de omvorming van de voormalige hogescholen tot succesvolle universiteiten langzaam gaat. Volgens hem komt dat door de factor status. “Die is in het hoger onderwijs heel belangrijk, zeker in ons land. Dat heeft te maken met traditie.” Daardoor heeft een diploma van een voormalige *polytechnic* minder waarde dan een titel van een ‘oude’ universiteit.

Ondenikbaar

Maar geleidelijk brokkelt de muur tussen de traditionele en de nieuwe universiteiten toch af. Dat is nu al te merken aan de houding van het onderwijzend personeel. “Academische onderzoekers kiezen nog steeds voor de gerenommeerde onderzoeksinstituten”, weet Taylor. “Maar het overige personeel verruult tegenwoordig zonder problemen een oude universiteit voor een voormalige *polytechnic*. Dat was tien jaar geleden ondenkbaar.” Ook zijn de ‘nieuwe’ universiteiten goed vertegenwoordigd in

*"Niet elke universiteit is
hetzelfde en dat is ook nooit
de bedoeling geweest"*

de koepelorganisatie *Universities UK* en in andere belangrijke besturen, zoals die van de HEFCE. Critici van de afschaffing van het binaire stelsel stellen dat de universiteiten sinds 1992 steeds meer zijn gaan lijken op polytechnics. Voor een deel is dat waar, zegt hogeronderwijskenner Taylor. “De universiteiten zijn steeds meer deeltijdopleidingen gaan aanbieden en stellen zich minder elitair en academisch op doordat ze meer aandacht zijn gaan besteden aan onderwijs. Alleen betwijfel ik of dat komt door de afschaffing van het binaire stelsel. Sinds 1992 zijn externe invloeden in het hoger onderwijs als gevolg van internationalisering steeds sterker geworden. In Duitsland, Finland en Nederland, waar nog sprake is van een binair stelsel, wordt ook geklaagd dat universiteiten zich steeds meer op onderwijs richten.”

Drie groepen

Taylor verdeelt de Britse universiteiten in drie groepen. Ten eerste de traditionele topvijftig, waartoe Oxford en Cambridge behoren. Daaronder een middengroep met zowel ‘oude’ universiteiten die de aansluiting met de top zijn kwijtgeraakt, zoals de *University of Bradford* en *Brunel University*, als voormalige polytechnics die naam hebben gemaakt met enkele excellente opleidingen, zoals *Oxford Brooker University* en de *University of Portsmouth*. De derde groep bevat ‘nieuwe’ universiteiten die zich noodgedwongen richten op beroepsonderwijs, zoals South Bank.

Toch wil Taylor, evenmin als Hopkin van South Bank, nadrukkelijk niet spreken van derderangs universiteiten. “Niet elke universiteit is hetzelfde en dat is ook nooit de bedoeling geweest. Universiteiten als de London South Bank University zullen nooit topuniversiteiten worden. Maar ze doen wel fantastisch werk met hoogwaardig onderwijs voor de lokale gemeenschap. Ik hou dan ook niet van de ranglijsten die tegenwoordig in alle kranten staan.” Wat kan Nederland, waar al geruime tijd wordt gediscussieerd over afschaffing van het binaire stelsel, van het Britse voorbeeld leren? Taylor wijst erop dat de situatie in Nederland niet helemaal vergelijkbaar is met die in Groot-Brittannië op het moment dat het binaire stelsel daar werd afgeschaft. “Het verschil tussen hogescholen en universiteiten in Nederland is veel minder groot dan in 1992 in Engeland.” Maar hij denkt dat ook in Nederland de diversiteit zeker zal toenemen. “Je zult zien dat hogescholen niches gaan vinden waar ze goed in zijn. De verschillen zullen worden uitvergroot. Dat zal een grote verandering zijn voor een land waar nu amper statusverschillen tussen universiteiten bestaan.”

Deian Hopkin denkt er hetzelfde over. “Afschaffing van het binaire stelsel zet druk op de universiteiten om te bepalen waar ze echt goed in zijn. De kussens wordt opgeschud. Universiteiten zullen hun plek in het hoger onderwijs moeten hervinden.”

EVERT-JAN QUAK

POLYTECHNICS VERSUS 'OUDE' UNIVERSITEITEN

Het binaire stelsel, met hogescholen en universiteiten, heeft in Groot-Brittannië bestaan van 1963 tot 1992. Beginpunt was het *Robbins Report*, dat het hoger onderwijs breder toegankelijk maakte. Veel *colleges* groeiden uit tot hogescholen (*polytechnics*) en er werden ook nieuwe hogescholen opgericht. De polytechnics vielen onder het gezag van de *local councils*. Zij bepaalden de onderwijsprogramma's en waren verantwoordelijk voor de financiering.

Dat veranderde in 1988 onder de conservatieve premier Thatcher. Zij maakte de polytechnics onafhankelijk en liet ze financieren door een fonds dat moest concurreren met de *University Funding Council*. Zo wilde Thatcher de elitaire, inefficiënt bestuurde universiteiten beter laten presteren. In 1992 werden de twee financieringsfondsen samengevoegd en kwam er – zonder enige politieke of maatschappelijke discussie – een einde aan het binaire stelsel.

Onder de Labour-regering van Tony Blair nam de marktwerking in het hoger onderwijs verder toe terwijl de budgetten afnamen. De oud-polytechnics kwamen in geldnood. Door specialisatie in het onderzoek, door zich te richten op hoogwaardig beroepsonderwijs en door deeltijdopleidingen aan te gaan bieden, hebben veel nieuwe universiteiten zich tegenwoordig een nieuwe identiteit aangemeten. (EJQ)

UVA-POLITICOLOOG KAN UITWISSELINGSPROJECT

AANBEVELEN AAN ANDERE UNIVERSITEITEN

Direct contact neemt vooroordelen weg

De afdeling politicologie van de Universiteit van Amsterdam verzorgt uitwisselingsprogramma's tussen Nederlandse studenten en studenten uit islamitische landen. De studenten discussiëren over homoseksualiteit, vrouwenrechten en de film van Geert Wilders.

Zijn vrienden waren woedend op het verderfelijke Nederland, toen ze hoorden dat Geert Wilders zijn film *Fitna* maakte. Maar de Jemenitische politicologiestudent Mansoor Hasan Al-Kaderi verdedigde Nederland. "Ik heb ze verteld dat Wilders maar een persoon is en dat hij niet spreekt voor alle Nederlanders", zegt hij vanuit Sana'a, de hoofdstad van Jemen.

Hasan Al-Kaderi was een van de studenten die de afgelopen jaren Nederland bezochten dankzij de studentenuitwisselingen tussen de Universiteit van Amsterdam (UvA) en universiteiten in het Midden-Oosten. "Als ik niet in Nederland was geweest, had ik mijn vrienden niet uit kunnen leggen dat heel veel Hollanders anders over de islam denken dan Wilders. Dan zou ik net zo negatief over Nederland denken als mijn vrienden."

De woorden van Hasan Al-Kaderi zijn koren op de molen van Boris van Westering, projectcoördinator van de uitwisseling. Hij zette het project samen met universitair docent Paul Aarts op voor de afstudeerrichting internationale betrekkingen van de UvA-afdeling politicologie. "De Nederlandse studenten krijgen een uniek kijkje in de keuken van het land dat ze bezoeken", zegt Van Westering. "Ze ervaren hoe het is om daar onderwijs te volgen en onderzoek te doen. Ze lezen en leren niet alleen vanuit hun thuisland over andere landen, maar bezoeken het land ook om te zien hoe het er in de praktijk toegaat. Ze zien vaak dat er veel meer diversiteit in een ander land zit dan ze hadden verwacht."

Andere wereld

Aan het uitwisselingsprogramma, dat in 2005 werd opgezet, doen komend studiejaar vier islamitische landen mee: Jemen, Iran, Syrië en (Noord-)Irak. De Nederlandse en buitenlandse studenten krijgen in eigen land een semester lang onderwijs over het land dat ze gaan bezoeken. Ter afsluiting bezoeken ze tien dagen lang, in groepen van ongeveer vijftien studenten, het land dat ze hebben bestudeerd. Eerst komt een groep buitenlandse studenten naar Nederland. Vervolgens vertrekken de Nederlanders naar het Midden-Oosten.

Ondanks de uitgebreide voorlichting is het soms wel even schrikken voor de studenten, omdat ze in een volstrekt andere wereld terecht komen. "In Iran dragen alle vrouwen verplicht een hoofddoek", vertelt de Nederlandse Radha Ramdhan, masterstudente islam aan de UvA. Zij bezocht in 2005 Iran en dit jaar Syrië. "Als je een spijkerbroek aan hebt, moet je ook altijd iets over je billen dragen, bijvoor-

De Iraanse studente Proshat helpt de Nederlandse student Nils met het klaarmaken van een traditioneel Iraans gerecht.

beeld een trui. Dat wist ik natuurlijk van tevoren. Maar ik moest er wel aan wennen.” Wat Ramdhan vooral opviel, was dat Iraanse meisjes er “bloedmooi” uitzien met hun hoofddoeken. “Ze maken zich heel dik op en dragen mooie oorbellen. Ze dragen de hoofddoek zo dat ze er heel sexy en hip uitzien, zoals Audrey Hepburn in de jaren zestig. Ik had verwacht dat ze er conservatiever uit zouden zien.”

Ook Hasan Al-Kaderi zag vele vooroordelen als sneeuw voor de zon verdwijnen. “Ik had niet verwacht dat de Nederlanders zo gastvrij en behulpzaam zouden zijn. Ik was bang dat ze ons als mensen uit een derdewereldland zouden behandelen. Godzijdank zat ik er met mijn verwachtingen helemaal naast.”

NOS-journaal

In het Westen wordt veel geschreven over Oosterse landen en andersom evenzeer. Juist daarom is dit programma van belang, meent Van Westering. Studenten zien nu, al is het maar kort, hoe het er in de andere cultuur aan toegaat. Tijdens de bezoeken discussiëren ze dagelijks over de problemen tussen het Oosten en het Westen. Ze praten onder meer over de films van Ayaan Hirsi Ali en Geert Wilders en het Israël-Palestina-conflict.

“We zijn een dag op bezoek geweest bij het NOS-journaal”, vertelt Hasan Al-Kaderi. “Daar spraken we over Israël en de Palestijnen. Wij hadden het vooral over het lijden van de Palestijnen, de Nederlandse studenten benadrukten dat de Israëliërs ook lijden. Ik vond het heel goed om daarover te spreken, ook al dachten we verschillend over het onderwerp. Uiteindelijk waren we het erover eens dat het conflict opgelost moet worden volgens de resoluties van de Verenigde Naties.”

Ook hete hangijzers als vrouwenemancipatie in het Midden-Oosten worden tijdens de uitwisselingen niet geschuwd. Dat Nederlanders zich opwinden over hoofddoeken verbaast de buitenlandse studenten doorgaans. “Bij ons wordt de hoofddoek door niet-moslims gezien als een symbool van vrouwenonderdrukking”, zegt Van Westering. “Buitenlandse studenten benadrukken dat er grotere problemen zijn voor vrouwen in het Midden-Oosten. Zoals ongelijke kansen op het gebied van werk en inkomen.”

Alcohol

De studenten stellen zelf de activiteiten voor hun bezoekende collega's samen. Buitenlandse studenten bezoeken in Nederland onder meer homobelangenorganisatie COC, de Tweede Kamer en het Concertgebouw. Nederlandse studenten bezoeken in de islamitische landen locaties variërend van de Iraanse *Ettelaat*-krant tot synagogen en moskeeën. “Mij viel daar op dat diep religieuze mensen in Qom, het religieuze bolwerk van Iran, ongelooflijk grappig zijn”, zegt Van Westering. “Je lacht je dood. Terwijl je juist verwacht dat het er heel zwaar aan toe zou gaan.”

Af en toe zijn er ook problemen als gevolg van de cultuurverschillen. “We houden zo veel mogelijk rekening met elkaar. Wij zorgen dat zij halal eten krijgen, maar we eten zelf wel varkensvlees”, zegt Van Westering. “Toch is het wel voorgekomen dat studenten uit Jemen klaagden omdat de Nederlandse studenten alcohol dronken aan tafel. Terwijl wij ons juist heel erg inhielden en maar heel weinig dronken. In Iran was er ook een keer een

Foto: Maaikje Warnaar

Een Nederlandse uitwisselingsstudente geniet van het uitzicht op het Alborzgebergte in een park in Teheran.

Foto: Boris van de Westering

“De mensen in Qom, het religieuze bolwerk van Iran, zijn ongelooflijk grappig.

Je lacht je dood”

zeer beledigend.”

Opmerkelijk genoeg gaan de aanvaringen tussen de studenten eigenlijk altijd over cultuurverschillen, niet over meningsverschillen in het debat. In de vele discussies over mensenrechten, homoseksualiteit en democratie staan de studenten vaak lijnrecht tegenover elkaar, maar dat leidt nooit tot ruzie. Van Westering: “In de discussies is er veel wederzijds respect. Verschillende opvattingen worden geaccepteerd. Het is de politiek die discussies vaak zo moeilijk maakt, daarom is het zo belangrijk wat wij doen. Studenten horen van elkaar wat ze vinden, daar zit geen politicus of krant tussen. Er is direct contact.”

Virtuele dialoog

De dialoog wordt na de uitwisseling virtueel voortgezet op www.zeytun.org, een website die is opgezet door de deelnemende studenten zelf. Daar zijn onder meer discussies te lezen over *Fitna* en de Deense Mohammed-cartoons. “Zeytun is ongelooflijk belangrijk, zo blijven we met elkaar in gesprek”, zegt de Nederlandse politicologiestudent Umut Kibrit. Hij is een van de beheerders van Zeytun en bezocht in 2005 Iran. “Er is een communicatiestoornis tussen het Oosten en het Westen. Wat de studenten willen vertellen, komt vaak niet aan in Nederland, omdat de media hun berichten filteren en het regime daar de samenleving strak in de hand houdt. Via internet horen wij hun geluid wel.”

Van Westering hoopt dat andere Nederlandse universiteiten het voorbeeld van de UvA zullen volgen. “Dit is de manier om je op het gebied van internationalisering op kleinschalige wijze te profileren. Je zou hetzelfde kunnen doen in Afrika en Azië.” Voor de uitwisseling in Noord-Irak werkt de UvA samen met de Vrije Universiteit, eveneens in Amsterdam. “Andere universiteiten reageren helaas nog terughoudend. Het Midden-Oosten is in hun ogen vaak angstaanjagend. Maar dat vooroordeel willen wij met dit project nu juist de wereld uit helpen.”

ROBERT VISSCHER

Dat de twee Nederlandse studenten in dit artikel islamitisch klinkende namen hebben, berust op toeval. Aan het project doen ook een groot aantal autochtone Nederlanders mee.

‘IS-academie heeft nu al invloed op beleid’

Twee jaar geleden was het nog iets nieuws: de IS-academie. Het samenwerkingsverband tussen wetenschappelijke instellingen en het ministerie van Buitenlandse Zaken moest leiden tot meer samenhang tussen onderzoek en ontwikkelingsbeleid. Helpt de IS-academie inderdaad om de kloof tussen wetenschap en beleid te overbruggen?

Het ministerie van Buitenlandse Zaken is enthousiast. “De IS-academie is een spannend en innovatief proces”, zegt Thom Klück, plaatsvervangend hoofd van de afdeling onderzoek en communicatie. “Hoe kunnen we beleidsmakers ertoe brengen zich meer te bedienen van wetenschappelijke kennis? En hoe brengen we wetenschappers meer in contact met de weerbarstige realiteit waarmee beleidsmakers te maken hebben?”, omschrijft Klück de vragen die aan de oprichting van de IS-academie ten grondslag lagen. Antwoorden op die vragen vormen de concrete samenwerkingsovereenkomsten die de IS-academie organiseert rond bepaalde thema’s. Studenten en jonge onderzoekers lopen mee bij Buitenlandse Zaken, ambtenaren doen promotieonderzoek, en er worden seminars, lezingen en workshops georganiseerd. “De IS-academie had een behoorlijke aanlooptijd nodig”, weet Klück. “Wetenschappers en beleidsmakers spreken elk hun eigen taal. Maar als zij eenmaal met elkaar communiceren, leidt dat tot zinvolle discussies en bruikbare resultaten.” Als concreet voorbeeld noemt hij het feit dat academici van de Universiteit van Amsterdam deel uitmaakten van de Nederlandse delegatie tijdens een van de laatste internationale HIV/aids-conferenties. De Nederlandse inbreng was wetenschappelijk onderbouwd en de onderzoekers konden kennismaken met de vragen die op een dergelijke conferentie boven komen. Kees Koonings vindt het voor een evaluatie te vroeg, maar noemt het programma van de IS-academie

veelbelovend. De hoofddocent culturele antropologie aan de Universiteit Utrecht geeft in het kader van de IS-academie vorm aan het thema armoedebeleid en goed bestuur. “In de jaren negentig werden universiteiten conservatiever en kwamen ontwikkelingsstudies onder druk te staan”, vertelt Koonings. “Ook vanuit de beleidswereld was er weinig stimulans om structureel te investeren in wetenschappelijk onderzoek naar ontwikkelingsvraagstukken. De IS-academie is niet alles, maar biedt wel een instrumentarium waarmee stappen in de goede richting worden gezet.”

Kritiek

Over de betrokkenheid van jonge academici bij ontwikkelingssamenwerking – een van de afgeleide doelstellingen van de IS-academie – is de antropoloog positief. Maar liefst 170 bachelors hebben zich weer aangemeld voor zijn cursus over armoede, sociale uitsluiting en internationale samenwerking; promotieplaatsen worden zwaar bevochten. De belangstelling lijkt dus toe te nemen. “Het is best mogelijk dat de IS-academie een soort latente belangstelling onder jongeren voor internationale samenwerking concrete aanknopingspunten heeft gegeven”, aldus Koonings.

Het zijn lovende woorden. Toch was er, voordat de IS-academie van start ging, ook kritiek. Ton Dietz, toen nog directeur van het *Center for Research Studies for Development*, vat zijn kritiek van twee jaar geleden

De IS-academie houdt zich onder meer bezig met het thema armoedebeleid

Foto: Johannes Odt

nog eens samen: “Mijn hoofdkritiek was dat de gekozen opzet ertoe leek te leiden dat het te fragmentarisch zou zijn. In plaats van alle relevante delen van het ministerie steeds maar een onderdeel. En in plaats van alle relevante wetenschappers in Nederland, steeds maar een onderzoeksgroep. Ik vond ook dat de keuze wie met wie zou gaan samenwerken niet transparant was. Ten slotte vond ik dat de IS-academie als geheel meer samenhang zou moeten vertonen en tot meer onderlinge discussie zou moeten leiden tussen de verschillende partners.”

Twee jaar later is Dietz positiever. Op de vraag of de IS-academie de kloof tussen wetenschap en beleid al heeft helpen verkleinen, antwoordt hij: “Ja, er wordt nu veel meer en veel serieuzer over de IS-academie gesproken, in ieder geval binnen wetenschappelijke kringen.”

Joost Andriessen, directeur culturele samenwerking, onderwijs en onderzoek bij Buitenlandse Zaken, wil nog wel reageren op de kritiek van toen. “De IS-academie was een innovatief proces dat nog

vorm moest krijgen. Inmiddels worden kwalitatief betere voorstellen ingediend. De IS-academie is veel bekender geworden, waardoor instellingen en directies beter weten wat ze kunnen verwachten.”

Transparanter

Om de IS-academie transparanter te maken, heeft het ministerie voor de tweede ronde voorstellen een serie workshops georganiseerd voor directies van het ministerie, universiteiten en onderzoeksinstituten. Tijdens die workshops werden gezamenlijk de mogelijkheden voor nieuwe trajecten verkend.

Ook aan de samenhang en onderlinge discussie binnen de IS-academie wordt gewerkt. “Wij zijn sterk voorstander van meer overlap tussen de IS-academietrajecten”, vertelt Klück. “Het leuke is dat in bijna alle nieuwe plannen consortia worden voorgesteld. Multidisciplinaire samenwerkingsverbanden tussen binnenlandse en buitenlandse kennisinstellingen, universiteiten en ngo’s. Dat is precies waar we naartoe willen.”

*Lees verder op
pagina 30*

‘Een goede reputatie verko

*In het snel internationaliserende hoger onderwijs wordt de werving van buitenlandse studenten steeds belangrijker. Hoe vis je succesvol in de vijver met internationaal talent? Transfer praat met recruiters en geeft tips. In de zevende aflevering van deze serie **Hans Adriaansens**, dean van de Roosevelt Academy in Middelburg.*

Tijdens het gesprek, in een lawaaiig restaurant in het Utrechtse Hoog Catharijne, zegt hij het minstens drie keer: “Context is de doorslaggevende factor voor het succes van een opleiding.” ‘Hij’ is Hans Adriaansens, als hoogleraar verbonden aan de Universiteit Utrecht (UU) en dean van de Roosevelt Academy in Middelburg. De Roosevelt Academy is een van de *honours colleges* van de UU. De school dankt zijn naam aan het feit dat in Zeeland de wortels liggen van de befaamde Roosevelt-familie die de 32ste president van de Verenigde Staten heeft voortgebracht. Adriaansens stond destijds aan de wieg van het Utrechtse initiatief voor een *university college*. Hij vroeg zich af waarom de onderwijsvorm die in Angelsaksische landen zo veel succes heeft, niet ook in Nederland zou kunnen slagen. Nog steeds is hij van mening dat de Nederlandse universitaire wereld veel mogelijkheden laat liggen als het gaat om Engelstalige bacheloropleidingen met een internationaal programma en een internationale leeromgeving. “Te vaak wordt onderschat welke prachtige resultaten te behalen zijn met die jonge mensen. Daarnaast wordt onvoldoende ingezien dat dit soort opleidingen kweekvijvers zijn voor kwalitatief goede masterstudenten.”

Hard willen werken

Met de *colleges* van Oxford en Cambridge als voorbeeld studeren aan de Roosevelt Academy niet meer dan zeshonderd studenten, onder wie maximaal tweehonderd eerstejaars. Internationale studenten maken circa 35 procent van het totaal uit, wat betekent dat er jaarlijks ongeveer zeventig instromen. Ondanks dat relatief geringe aantal telt de school vijftig nationaliteiten, waarvan de helft afkomstig is uit landen buiten Europa. Adriaansens houdt zich persoonlijk bezig met de

werving van die buitenlandse studenten en interviewt per jaar ten minste 150 kandidaten. Soms komen de toekomstige studenten naar Middelburg voor het interview, maar veel vraaggesprekken gaan per telefoon. Volgens Adriaansens wordt in die gesprekjes vooral de *drive* van de kandidaten gepeild. “Ik moet voelen dat ze net zo hard willen werken als ikzelf.” De kern van de marketing van de Roosevelt Academy is volgens de dean heel eenvoudig. “We doen niet mee aan dure promotiereizen en we staan ook niet op internationale onderwijsbeurzen in het buitenland. Vanaf het begin is ons uitgangspunt geweest dat we ons moeten verkopen op basis van de kracht van ons programma, onze context. Onze belangrijkste marketinginstrumenten zijn dan ook mond-tot-mondreclame en de overtuigingskracht van onze alumni. Zo’n aanpak heeft natuurlijk een langere aanlooptijd nodig. Maar als het eenmaal loopt, dan blijft het ook lopen.” Met de toekenning van deelbeurzen heeft de Roosevelt Academy deze aanpak in het begin een steuntje in de rug gegeven.

Eigen alumniorganisatie

Hoewel het alumninetwork nog moet groeien – er zijn nu afgestudeerden uit twee jaargangen – staan alumni als marketinginstrument in Middelburg sterk in de belangstelling. De school maakt deel uit van de UU, maar heeft er bewust voor gekozen om een eigen alumniorganisatie op te zetten. “Alumni hebben geen binding met de universitaire organisatie als totaal, wel met hun eigen *college*”, weet Adriaansens. “Wil je dus het maximale marketingrendement uit je afgestudeerden halen, dan is dat een punt waarmee rekening moet worden gehouden.” De Roosevelt Academy probeert haar doelgroep zo direct mogelijk te benaderen. Deelnemen aan internationale onderwijsbeurzen vindt Adriaansens te

Dean Hans Adriaansens houdt zich persoonlijk bezig met de werving van buitenlandse studenten.

Foto: Jan van Langeveld

opt zichzelf'

TIP 1

Wie alumni als marketinginstrument wil gebruiken, moet bedenken dat afgestudeerden zich niet betrokken voelen bij de universiteit als geheel, maar wel bij hun eigen opleiding. Benader alumni dus vanuit de opleidingen.

TIP 2

Succesvolle wervingstechnieken hoeven niet per se veel geld te kosten. Wees creatief! Een essaywedstrijd op buitenlandse scholen, waarbij een aantal beurzen kan worden gewonnen, is relatief goedkoop en geeft veel *exposure*.

indirect, te duur en zonde van de tijd. "Internet heeft voor een belangrijk deel de informatiefunctie van de beurzen overgenomen. Zorg er wel voor dat de informatie die je op internet zet, volstrekt helder is en dat je alle informatie biedt waarnaar een kandidaat-student op zoek is. Daarnaast moet de site ook de sfeer van de school uitstralen."

Als het erom gaat bekendheid aan de instelling te geven, vindt Adriaansens creativiteit belangrijker dan veel geld investeren. "Zo hebben wij op een aantal buitenlandse scholen met succes een essaywedstrijd als wervingsinstrument gebruikt. Dat heeft ons relatief weinig geld gekost: de winnaars kregen een deelbeurs. Maar de *exposure* rechtstreeks in de doelgroep was groot."

Topinstituut

De Middelburgse instelling denkt niet aan uitbreiding, hoewel de markt daarvoor voldoende ruimte biedt. "Wij zijn misschien wel de enige school in Nederland die, ondanks de toenemende bekostigingsdruk, niet groter wil groeien", zegt Adriaansens. "We willen koste wat kost bij ons uitgangspunt blijven van kleinschaligheid met een maximaal persoonlijk contact tussen studenten en docenten."

Want juist die formule blijkt te werken. "We positioneren onszelf als een topinstituut. Daarmee bedoel ik niet dat we alleen maar de grootste talenten binnenhalen. Wel streven we ernaar om toptalent af te leveren. En daar slagen we, denk ik, aardig in, gezien ons rendement van 90 procent, de banen waarin onze afgestudeerden belanden en zaken als een waarderingscijfer van gemiddeld 8,2 in *Elsevier*." In zo'n positie, meent Adriaansens, heb je geen dure of ingewikkelde marketingstrategieën nodig. "Een goede reputatie verkoopt zichzelf."

JON VAN LANGEVELD

ROC RIJN IJSSEL HEEFT GENOEG INTERNATIONALE AMBITIES,
 MAAR LOOPT VAAK STUK OP GELD

Foto: Simon Trimmel

Met de kerk naar Bangladesh

Universiteiten en hogescholen zijn niet de enige in het tertiair onderwijs die aan internationalisering doen. Ook mbo-scholen hebben er ervaring mee.

ROC Rijn IJssel in Arnhem stuurde vorige maand een groep studenten naar Bangladesh – een buitenkansje, aangeboden door de kerk.

Half zes 's ochtends. Een oude vrouw zit met een peuter op de kade van Barisal, in het zuiden van Bangladesh. Ze heeft een lege blik in haar ogen. Het is het eerste beeld van schrijnende armoede dat de mbo-studenten zorg en welzijn van het Arnhemse ROC Rijn IJssel krijgen wanneer ze van de boot stappen die hen uit de hoofdstad Dhaka hierheen heeft gebracht. Het beeld zal nog dagen op het netvlies van de studenten gebrand blijven. Net als dat van de achtjarige kinderen die, voor 20 cent per dag, sigaretten maken.

Een groep Arnhemse studenten, vooral van de opleidingen sociaal cultureel werk en sociaal pedagogisch werk, bezocht Bangladesh van 2 tot 17 mei. Een buitenkansje, vertelt Ite van Til, coördinator

internationalisering van de opleiding welzijn. “Want fondsen voor internationalisering buiten Europa zijn voor mbo’ers zeer beperkt. Wij hebben ambities genoeg, maar lopen vaak stuk op geld.”

Het initiatief voor de reis met de mbo’ers kwam van jongeren- en studentenpastor Günther Sturms van de rooms-katholieke parochie De Wijngaard. Hij wilde graag met jongeren iets aan ontwikkelingssamenwerking doen. “Anderen helpen is een belangrijk doel van de kerk”, vertelt Sturms. “Niet alleen in Arnhem, ook in verre landen. Juist daar leer je heel veel over jezelf.” De parochie kreeg subsidie voor het plan via het programma Xplore van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

“Daarna heb ik contact met het Rijn IJssel gezocht.”

De reis had geen directe inhoudelijke relatie met het onderwijsprogramma en was vooral bedoeld voor de persoonlijke ontwikkeling van de studenten. In dat opzicht was hij van grote waarde, vertelt Rijn IJssel-pedagoge Joke Koenen.

“Door een bezoek aan zo’n arm land leren onze studenten dat de dingen niet overal zijn zoals wij gewend zijn. En dat je daardoor misschien af en toe iets bescheidener moet zijn in je oordeel.” Ook Van Til spreekt van een belangrijke ervaring. “Zo’n reis helpt de studenten bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden, of het aangeven van hun eigen grenzen. Ze hebben daar veel aan. En werkgevers letten daar straks ook op.”

Ongekende armoede

Tijdens de reis werden de studenten geconfronteerd met ongekende armoede en primitieve omstandigheden. In Bangladesh verdient 80 procent van de bevolking nog geen 2 euro per dag. Dorpen bestaan veelal uit houten hutjes zonder moderne voorzieningen. “Ik lig echt te malen over de enorme armoede hier”, zegt studente Kim Wolkenfelt. “Daar moet

toch iets aan te doen zijn? Ik weet alleen niet wat.”

De studenten waren in Bangladesh te gast bij de Nederlandse ontwikkelingsorganisatie SLOPB. Die nam hen mee naar door SLOPB opgezette instellingen zoals een moeder-kindkliniek en weeshuizen – instellingen waarmee de studenten tijdens hun opleiding ook te maken krijgen. De Arnhemmers kwamen trouwens niet met lege handen: ze brachten 20.000 euro mee, die ze zelf hadden ingezameld. Met dat geld gaat SLOPB, die in het zuiden van Bangladesh actief is, toiletten aanleggen. Zo moeten ziekten die worden veroorzaakt door vervuild water, zoals diarree, worden teruggedrongen. SLOPB heeft al 25.000 toiletten

aangelegd in het onderontwikkelde gebied. Ook zijn duizend waterputten geslagen, waardoor meer dan 100.000 mensen nu toegang hebben tot schoon drinkwater.

Bij de aanleg van een van de waterputten hebben de studenten zelfs meegeholpen. In een dorp in het zuiden is een put van driehonderd meter diep geslagen. Maar op het moment dat de Nederlanders er

op bezoek zijn, moet de buis er nog in. De studenten helpen mee om de driehonderd meter lange buis in het geboorde gat te laten zakken. Nog een week, dan is het vuil eruit en kan de pomp worden gebruikt. Dan hoeven de mensen geen water uit de vieze vijver meer te gebruiken of tien minuten te lopen met een kruik van achttien liter. “We staan bij jullie in het krijt voor deze put”, zegt een Bengaal tegen student Jeffrey Basemoine. Die raakt geëmotioneerd door de opmerking. “Wat nou we staan in het krijt? Geklets. Ze hebben het volste recht op schoon drinkwater.”

SIMON TROMMEL

Dit is de laatste aflevering van een vierdelige serie over internationalisering in het middelbaar beroepsopleidingsveld.

“Ik lig echt te malen over de enorme armoede hier. Daar moet toch iets aan te doen zijn?”

INTERNATIONALISERING BIJ ROC RIJN IJSSSEL

ROC Rijn IJssel, in Arnhem en omstreken, heeft een algemeen beleidsplan voor internationalisering. Elke sector van de school maakt daarvan een eigen versie, afgestemd op de specifieke marktsituatie en het beroepsveld. De sector zorg en welzijn werkt nog aan zijn versie van het plan, vertelt Ite van Til, coördinator internationalisering van de opleiding welzijn. Kernpunt is om zo veel mogelijk samen te werken met bedrijven en instellingen. Zorg en welzijn heeft al samen-

werkingsverbanden met kleuterscholen in Duitsland, weeshuizen in Roemenië en instellingen voor lichamelijke gehandicapten in Engeland. Buitenlandse stages zijn belangrijk voor de studenten, vindt het Rijn IJssel. Nu gaan van de hele school jaarlijks circa 450 studenten naar het buitenland, vooral studenten in de horeca- en toerismehoek. Maar dat moeten er in de toekomst meer worden. Ook moet de kwaliteit van de stages omhoog. “In het

kader daarvan is bijvoorbeeld een protocol ontwikkeld, met aanbevelingen voor alle fases van de totstandkoming van buitenlandse stages”, vertelt Lenny van Kempen, coördinator van het hele Rijn IJssel. Zo moeten studenten die naar het buitenland willen, goede studieresultaten hebben behaald. Ook moeten er goede afspraken komen over informatievoorziening, veiligheids- en gezondheidsaspecten, contracten, verzekeringen, begeleiding en verslaglegging. (ST)

'IS-academie heeft nu al invloed op beleid'

Hoewel Dietz het geen hoofdpunt van kritiek wil noemen, vond hij twee jaar geleden dat de inbreng uit zuidelijke landen binnen de IS-academie ver te zoeken was. Volgens Joost Andriessen is de focus op Nederlandse instellingen de afgelopen twee jaar wel vaker als kritiek naar voren gekomen. Niet geheel terecht, vindt hij. "Het gros van het onderzoeksbudget van Buitenlandse Zaken is direct gericht op capaciteitsopbouw en innovatieve ontwikkeling in de zuidelijke landen. De IS-academie is qua omvang een bescheiden programma dat specifiek is gericht op het beleid dat wij hier in Nederland maken. Daarbij ligt de focus inderdaad op Nederlandse kennisinstellingen, maar dat betekent niet dat er exclusief vanuit onze ivoren torens wordt gewerkt. Bij alle trajecten wordt juist ook veel veldwerk verricht in de zuidelijke landen zelf."

Desondanks is bij de nieuwe voorstellen meer aandacht voor zuidelijke betrokkenheid waar te nemen. "Als dat een antwoord is op de kritiek, dan is dat mooi meegenomen", zegt Andriessen. "Maar we doen het vooral omdat we denken dat we daarvoor betere resultaten krijgen." Om diezelfde reden verwacht hij dat in de toekomst ook de inbreng van de ambassades zal toenemen. "Ambassades zitten soms met vragen die heel direct en praktisch gerelateerd zijn aan het land waarin ze gevestigd zijn. Door dit soort vragen op te nemen in ons programma, krijgen we ook meer inbreng vanuit het zuiden. Ik verwacht dat de beleidsrelevantie van onze onder-

zoeken daardoor verder zal toenemen."

Die beleidsrelevantie is ook voor Dirk-Jan Koch erg belangrijk. Koch noemt het een van de voornaamste voorwaarden op basis waarvan hij bij Buitenlandse Zaken een jaar studieverlof kreeg om te promoveren. In het kader van de IS-academie doet Koch onderzoek naar de manier waarop Nederlandse maatschappelijke organisaties hun partnerlanden kiezen. "Nederlandse ngo's blijken meestal niet in de allerarmste landen te werken", vertelt de onderzoeker. "Hoe komt dat? En zou het ontwikkelingsbeleid hier iets aan moeten doen?" Dankzij de IS-academie kan Koch zich een jaar lang in dit soort vragen verdiepen. Hij wil niet beweren dat zijn rapport het OS-beleid rechtsreeks zal beïnvloeden, maar hoopt wel dat het wordt meegenomen in discussies, bijvoorbeeld over een nieuw medefinancieringsstelsel. "Dat is wel de insteek. Daarvoor word ik betaald."

Heeft de IS-academie na twee jaar al invloed op het beleid? Waar Koch nog bescheiden reageert, is Joost Andriessen stellig. "Ja! Bij gesprekken over beleidsbrieven en meerjarenplannen wordt regelmatig verwezen naar inbreng die uit de IS-academietrajecten afkomstig is. Echt meetbaar is zoiets niet natuurlijk, maar dat er een invloed is, dat is zeker. Niet slecht voor een programma dat net twee jaar draait."

ROB BURKHARD

"IS-academie focust inderdaad op Nederlandse kennisinstellingen, maar dat betekent niet dat er exclusief vanuit een ivoren toren wordt gewerkt"

NIEUWE RONDE IS-ACADEMIE CONCENTREERT ZICH OP VIER THEMA'S

In het kader van de IS-academie lopen inmiddels vijf samenwerkingsverbanden met kennisinstellingen rond de thema's die twee jaar geleden werden gekozen: HIV/aids, onderwijs, armoedebeleid en goed bestuur, maatschappelijk middenveld en de Afrikaanse

staat. Voor de nieuwe ronde zijn er vier nieuwe thema's gekozen: duurzame energie, fragiele staten, migratie en ontwikkeling en de lerende organisatie. Vijftien uitgewerkte voorstellen zijn ingediend en nog voor de zomer moet een selectieproces leiden tot

vier nieuwe partnerschappen rond deze thema's. De samenwerkingstrajecten hebben steeds een looptijd van vijf jaar. Zowel het ministerie als de betrokken instellingen dragen bij in de kosten. (RB)

AGENDA

Het *Consortium of Eastern Indonesian State Universities* (CEISU) houdt een *matchmaking* conferentie voor belangstellenden van hogeronderwijsinstellingen op **9 juni**. De bijeenkomst vindt plaats op de Indonesische ambassade in Den Haag. Het consortium bestaat uit twintig universiteiten uit Oost-Indonesië. De *matchmaking* conferentie werd voor het eerst in 2001 georganiseerd. Het doel van deze tweede bijeenkomst is om bestaande samenwerkingsverbanden te verstevigen en nieuwe activiteiten en vormen van samenwerking te initiëren. **Meer informatie via general@nesoindonesia.or.id**

Juni
2008

Van **15 tot 17 juni** vindt de jaarlijkse conferentie plaats van de *Academic Cooperation Association* (ACA) in Tallin. Titel van de conferentie is *Beyond 2010, Priorities and Challenges for Higher Education in the Next Decade*. Centrale vragen zijn wat het Europees hoger onderwijs te wachten staat na 2010 en of het Bologna-proces wordt voortgezet. Zo'n 300 beroepsoefenaars en beleidsmakers uit Europa en andere delen van de wereld zullen de bijeenkomst bijwonen. Sprekers zijn onder meer; David Coyne (Europese Commissie), Marijk van der Wende (OESO/IMHE-voorzitter), Peter Scott (ACA) en Jan Sadlak (UNESCO). **Meer informatie via www.aca-secretariat.be**

'Transparency in Diversity -Towards a Classification of European Higher Education Institutions' is de titel van de conferentie die CHEPS op **10 en 11 juli** wijdt aan de tweede fase van het EU-project over een classificatiesysteem voor het Europees hoger onderwijs. Vanuit verschillende perspectieven zal gekeken hoe de transparantie van het Europees hoger onderwijs verbeterd kan worden en wat de belangrijkste resultaten van het project tot nu toe zijn. De bijeenkomst vindt plaats in Berlijn. **Meer informatie via www.utente.nl/cheps/research/projects/ceihe/Berlin%oConference**

Juli
2008

Het twintigste jaarcongres van de *European Association for International Education* (EAIE) vindt dit jaar plaats van **10 tot en met 13 september** in Antwerpen. Het thema van de vierdaagse conferentie luidt *Re-designing the map of European higher education*. Keynote speakers zijn Bart Weetjens, directeur van de Belgische organisatie APOPO en Christine Van den Wijngaart, rechter bij het voormalige Joegoslavië-tribunaal. **Meer informatie via www.eaie.org/antwerpen**

September
2008

Fairs

Internationale Education fair – Destination Europe

Moskou 4 oktober
St. Petersburg 5 oktober

Korea Student Fair

Seoul 4 – 5 oktober
Busan 7 oktober

IEFT

Ankara 12 oktober
Istanbul 18 – 19 oktober

Meer informatie via fairs@nuffic.nl

Cultureel Verdrag beurzen Japan (Monbukagakusho beurzen)

In het kader van het Cultureel Verdrag tussen Japan en Nederland stelt de Japanse overheid drie beurzen beschikbaar voor Nederlandse studenten. De beurs kan worden aangevraagd voor een vervolgstudie in Japan voor een periode van maximaal twee jaar. De studieduur beslaat de periode april 2009 – maart 2011 of oktober 2009 – maart 2011. De studieduur is inclusief een intensieve taal cursus van 6 maanden voor kandidaten die de Japanse taal onvoldoende beheersen. De beurzen zijn bestemd voor pas afgestudeerden van universiteiten, kunstacademies en conservatoria. Een welkomstbrief van de Japanse universiteit is verplicht. De beurs bestaat uit een maandtoelage, een tegemoetkoming in de aanloopkosten, vergoeding internationale reiskosten en vrijstelling van het collegegeld. Een gesprek bij de Japanse ambassade naar aanleiding van het ingediende dossier vormt onderdeel van de selectie. Dan zal ook een taaltest worden afgenomen.

De gesprekken zullen woensdag 9 juli 2008 plaatsvinden. Sluitingsdatum voor het indienen van de aanvragen is 20 juni 2008 bij de Japanse ambassade. Formulieren en informatie kunnen worden gedownload van de website van de Japanse ambassade www.nl.emb-japan.go.jp/information2/announcement/mext_rs-09.html. Aanmeldingen sturen aan: Embassy of Japan, Tobias Asserlaan 2, Att.Ms.S.Ikeno, 2517 KC Den Haag.

transfer

AL VIJFTIEN JAAR DÉ BRON VAN INFORMATIE OVER INTERNATIONALISERING IN HET HOGER ONDERWIJS

Neem nu een gratis abonnement op hét vakblad over internationale samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek

VOOR WIE?

- Beslissers, beleidsmakers en uitvoerders van internationaliseringsbeleid bij hogescholen, universiteiten, ministeries en aanverwante organisaties
- Docenten, onderzoekers en studenten die betrokken of geïnteresseerd zijn in internationale samenwerking

Transfer is een uitgave van de Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs en verschijnt negen keer per jaar.

Indien u een gratis abonnement wilt, kunt u

- bellen naar DUO-tijdschriftenservice: (030) 263 1089
- een e-mail sturen naar info@ikabonneermij.nl
- surfen naar www.ikabonneermij.nl/transfer